

OPAS KESTÄVÄN KEHITYKSEN KASVATUKSEN TUEKSI

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosionomikoulutus

Kevät 2022

Suvi Huttunen

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä tilaajapäiväkodille kestävän kehityksen kasvatuksen opas, jonka tavoitteena oli tukea kestävän kehityksen kasvatuksen toiminnan suunnittelua ja ideointia. Tilaajapäiväkoti oli Lahden kaupungin päiväkoti, Erstan päiväkoti.

Opinnäytetyö oli toiminnallinen. Opinnäytetyön tietoperusta koostui varhaiskasvatusta ja sen toimintatapoja avaavasta osiosta sekä ympäristö- ja kestävän kehityksen kasvatuksesta kertovista luvuista. Tietoperustassa avattiin kestävää kehitystä sen kolmen ulottuvuuden (ekologinen, taloudellinen sekä sosiaalinen ja kulttuurinen) pohjalta ja opas tehtiin näitä ulottuvuuksia ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita hyödyntäen. Oppaan luomisen tueksi teetettiin paperinen lomakekysely tilaajapäiväkodin kasvattajille ja asiakasperheille. Tutkimuskysymyksenä oli: millaista kestävän kehityksen kasvatus voi olla Erstan päiväkodissa?

Kyselylomakkeiden vastaukset olivat apuna oppaan luomisessa, ja vastausten pohjalta oppaan toimintavinkit jaettiin kahdeksan eri teeman alle: lasten osallisuus sekä sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus, luontoyhteyden tukeminen, retket ja niihin liittyvä toiminta, vuodenaikaseuranta ja eläinten vuodenajat, vesi ja sen eri olomuodot, ruoka, tavarat sekä lähiympäristön retkeilyvinkit. Lisäksi vastausten perusteella oppaaseen lisättiin osiot aiheeseen liittyvistä teemapäivistä ja -viikoista sekä kirjavinkeistä. Opas toimitettiin tilaajalle sähköisenä tilaajan vapaaseen käyttöön. Oppaaseen kirjoitettiin johdanto, joka perehdyttää käyttäjää aiheeseen ja oppaan hyödyntämiseen.

Avainsanat ympäristökasvatus, varhaiskasvatus, kestävä kehitys

Sivut 33 sivua ja liitteitä 26 sivua

The purpose of this thesis was to make guide book for education for sustainable development. The guide book aimed to help educators planning education for sustainable development in their work. The work was commissioned by Ersta daycare centre in the city of Lahti.

This was a practice-based thesis. The theoretical background deals with early childhood education and its procedures, as well as environmental education and education for sustainable development. The theory section discusses the three dimensions of sustainable development, i.e. ecological, economical, and social and cultural. The guide book was made by taking into account these dimensions and the core curriculum for early childhood education. A printed questionnaire answered by the educators and parents of Ersta daycare centre provided more information to help create the guide book. The research question was: what could education for sustainable development in Ersta daycare centre be like? Questionnaire were answered by educators and parents of the Ersta kindegarten.

The responses to the questionnaire helped to create the guide book. Based on the responses, activity ideas for the guide book were divided into eight themes: participation of children and social and cultural dimension, supporting children's nature connection, excursions and related activity, seasonal observation and seasons of animals, water and its different forms, food, items and excursion ideas in the nearby area. In addition, there are sections about theme days and weeks and tips on children's books about nature and sustainable development. The guide book was sent electronically for free use of the commissioner. The guide book includes a preface which provides the user with a brief introduction to the topic and how to use the guide book.

Keywords education for sustainable development, early childhood education, sustainable development

Pages 33 pages and appendices 26 pages

Sisälllys

1	Johdanto	1
2	Varhaiskasvatus toimintana ja toimintaympäristönä	2
2.1	Varhaiskasvatus sekä sen tavoitteet ja sisällöt	2
2.2	Leikki, osallisuus ja kokemuksellisuus oppimisen tapoina	3
2.3	Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	5
2.4	Opas työkaluna varhaiskasvatuksessa	6
3	Ympäristökasvatus ja kestävän kehityksen kasvatus	7
3.1	Ympäristö ja luonto käsitteinä	7
3.2	Ympäristökasvatus on arvokasvatusta.....	8
3.3	Kestävä kehitys ja siihen tähtäävä kasvatus	11
3.3.1	Ekologinen ulottuvuus.....	11
3.3.2	Taloudellinen ulottuvuus	12
3.3.3	Sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus	13
3.4	Erilaisia tapoja toteuttaa ympäristö- ja kestävän kehityksen kasvatusta	14
4	Opinnäytetyön lähtökohdat	15
4.1	Opinnäytetyön tausta	15
4.2	Aiheen ajankohtaisuus ja rajausta	15
4.3	Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus.....	16
5	Oppaan suunnittelu sekä aineiston hankinta ja analyysi	18
6	Tulokset ja johtopäätökset	20
6.1	Oppaan rakenne.....	20
6.2	Oppaan ulottuvuudet.....	21
6.3	Kokemuksellisuus, leikki ja osallisuus oppimisen tapoina oppaassa	22
6.4	Kestävän kehityksen ulottuvuudet oppaassa	23
7	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	25
8	Pohdinta	27
	Lähteet.....	30

Liitteet

Liite 1	Kyselylomake Erstan päiväkodin varhaiskasvattajille kestävän kehityksen kasvatuksen toteuttamisesta
Liite 2	Kyselylomake Erstan päiväkodin vanhemmille odotuksista varhaiskasvatuksessa toteutettavan kestävän kehityksen kasvatuksen suhteen
Liite 3	Kestävän kehityksen kasvatuksen opas Erstan päiväkodille
Liite 4	Aineistonhallintasuunnitelma

1 Johdanto

Mitä lapsi oppii arvostamaan ja rakastamaan pienenä, sitä hän ei halua aikuisenakaan tuhota. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 68)

Oman vahvasti myönteisen luontosuhteen myötä ympäristönsuojelu on sydäntäni lähellä. Mitä enemmän olen lukenut aiheesta sekä kirjallisuutta että ajankohtaisia uutisia, sen tärkeämmäksi asia on muodostunut. Opinnäytetyöhön aihe valikoitui, koska siten löysin tavan tehdä näkyväksi ympäristövastuullisia arvoja varhaiskasvatuksessa sekä vaikuttaa tärkeään asiaan.

Opinnäytetyönäni kehitin Lahdessa sijaitsevalle Erstan päiväkodille kestävän kehityksen kasvatuksen oppaan. Oppaan suunnittelussa olivat osallisina päiväkodin henkilöstö ja asiakasperheet. Selvitin heidän mielipiteitään ja toiveitaan kyselylomakkeilla. Oppaasta on tarkoitus tulla myös itselleni työväline tulevaisuudessa sen lisäksi, että se palvelee Erstan päiväkodin henkilöstöä toiminnan suunnittelussa. Opasta tehdessä otettiin huomioon myös lasten osallisuus.

Opinnäytetyöni sijoittuu varhaiskasvatuksen maailmaan, koska päteväidyn sosionomin tutkinnon ohella varhaiskasvatuksen opettajaksi. Tämä tarkoittaa sitä, että opinnäytetyö on suunnattava varhaiskasvatukseen. Parikka-Nihtin (2011, s. 15) mukaan varhaiskasvatus on kestävä kehitys siltä osin, että taiten toteutettuna se rakentaa kestävä tulevaisuutta. Sosiaalisesti kestävä varhaiskasvatuksesta tekee sen toteuttama työ syrjäytymisen ehkäisyssä ja perheiden varhaisessa tukemisessa (Parikka-Nihti, 2011, s. 15).

Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys kasvatus perustuu oivallukseen siitä, että toimiakseen ympäristön kannalta kestävästi ihmisen tulee kokea kestävä kehitys tärkeäksi ja kokea voivansa vaikuttaa. Tätä oivallusta perustellaan opinnäytetyössäni. Opinnäytetyössäni esittelen teoriaa varhaiskasvatuksessa toteutettavasta ympäristö- ja kestävä kehitys kasvatuksesta. Lisäksi kuvaan toiminnallisen osuuden eli kestävä kehitys kasvatuksen oppaan suunnittelu-, toteutus- sekä arviointiprosessia.

2 Varhaiskasvatus toimintana ja toimintaympäristönä

Tietoperusta opinnäytetyössä kiinnittyy varhaiskasvatukseen ja etenkin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (OPH, 2018), joka luo pohjan varhaiskasvatustoiminnalle. Ympäristökasvatus ja kestävä kehityksen kasvatus ovat toinen keskeinen tietoperustan teema. Siihen perehdytään luvussa 3, jossa nivotaan toisiinsa ympäristö- ja kestävä kehityksen kasvatus sekä varhaiskasvatus. Tässä luvussa avataan varhaiskasvatusta käsitteenä ja toimintana.

2.1 Varhaiskasvatus sekä sen tavoitteet ja sisällöt

Varhaiskasvatus muodostuu kasvatuksesta, hoidosta ja opetuksesta. Se on suunnitelmallinen sekä tavoitteellinen kokonaisuus, joka painottaa erityisesti pedagogiikkaa. Keskiössä on lapsen tukeminen kasvussa, kehityksessä ja oppimisessa sekä hyvinvoinnin edistäminen. (OPH, n.d.) Varhaiskasvatuksessa toteutuvat, usein jopa tiedostamatta, kestävä kehityksen ulottuvuudet ja periaatteessa kaikki toiminta arjessa on kestävä kehityksen kasvatusta (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 149). Varhaiskasvatuksen päämääränä on, että kasvatuksen ja opetuksen kautta lapsi oppii kestävä elämäntavan tietoja, taitoja, arvoja ja asenteita (Raittila, 2017, s. 211).

Varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -asiakirja. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden eli Vasun laatimista ohjaa varhaiskasvatustaki, jossa säädetään varhaiskasvatuksen tavoitteista. Vasun tehtävänä on luoda yhdenvertaiset lähtökohdat varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kasvuun, kehitykselle ja oppimiselle. (OPH, 2018, s. 7) Vasu perustuu ajatukseen lapsen kokonaisvaltaisesta oppimisen tavasta, jonka mukaan lapsi oppii havainnoiden, leikkien ja kokeillen. Näin ollen lapsi nähdään Vasussa aktiivisena toimijana. (Ahonen, 2018, ss. 33-34). Kokonaisvaltaisen oppimisen käsite näkyy Vasussa (OPH, 2018) laajoina osaamisen alueina ja oppimisen alueina. Ne mahdollistavat oppimisen monin eri tavoin ja aihealueiden samanaikaisen toteutuksen. (Turja, 2017, s. 179) Lapsi kehittyy aivan kuin huomaamatta kokonaisvaltaisesti myös leikkiessään esimerkiksi luonnossa eivätkä luontoleikit edistä vain yhden osaamisen osa-alueen taitojen kehitystä, vaan usean yhtäaikaaisesti (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 94).

Vasun laaja-alaisen osaamisen alueet ovat: ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen sekä osallistuminen ja vaikuttaminen. Laaja-alainen osaaminen tähtää kyvykkyyteen käyttää tietoja ja taitoja yhdistellen niitä eri osaamisaloilta. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta nousee lasten mielenkiinnon kohteista, joita hyödyntäen opitaan erilaisia taitoja. Vasussa listatut oppimisen alueet ovat: Kielten rikas maailma, Ilmaisun monet muodot, Minä ja meidän yhteisömme, Tutkin ja toimin ympäristössäni sekä Kasvan, liikun ja kehityn. Kun työskennellään lasten kiinnostuksen kohteista nousseen teeman parissa eri oppimisen alueilla, lapset saavat kokemusta monipuolisista työtavoista. Oppimisen alueet kehittävät laaja-alaisen osaamisen taitoja. (OPH, 2018, ss. 24, 40)

Ympäristö- ja kestävän kehityksen kasvatusta koskettavat läheisimmin oppimisen alueista Tutkin ja toimin ympäristössäni, Minä ja meidän yhteisömme sekä Kasvan, liikun ja kehityn (Raittila, 2017, s. 214). Tutkin ja toimin ympäristössäni -alueeseen on sisällytetty ympäristökasvatus. Minä ja meidän yhteisömme taas keskittyy monimuotoisuuden kohtaamisen oppimiseen, jolloin se vastaa kestävän kehityksen sosiaaliseen ulottuvuuteen. Osio Kasvan, liikun ja kehityn luo perustaa arjen taitojen kautta lapsen hyvinvoinnille sekä fyysisesti että psyykkisesti. (OPH, 2018, ss. 44, 46-47)

2.2 Leikki, osallisuus ja kokemuksellisuus oppimisen tapoina

Vasu korostaa leikkiä tärkeänä toimintatapana. Leikissä lapsi oppii huomaamattaan: havainnoi, kokeilee, luo, jäsentää itseään ja maailmaa. Tunteita ja uteliaisuutta herättävät kokemukset innostavat lapsia leikkimään. (OPH, 2018, s. 38) Tutkimusten mukaan parhaiten säilyneitä leikkimuistoja ovatkin luontoleikit, mikä osaltaan todistaa luonnon merkityksellisyyttä ihmiselle. Luonnonympäristöstä löytyvät tärkeimmät leikin välineet ja paikat. (Helenius & Lummelahti, 2014, ss. 40, 42)

Sen lisäksi, että leikki on lapselle oleellinen tutkimisen ja kokeilun tila, se on myös kehys vuorovaikutukselle aikuisten sekä toisten lasten kanssa. Leikeissä opitaan ryhmän sääntöjä ja vuorovaikutustaitoja. Leikin avulla lapsi oppii ymmärtämään toisten näkökantoja. Osaavat varhaiskasvattajat käyttävät leikkiä yhteisenä oppimisen välineenä, koska sen avulla tekeminen on innostavaa, yhteistä ja taitoja kehittävä. (OPH, 2018, s. 39)

Osallisuutta on kokonaisuus omien taitojensa riittävyyden kokemuksesta, itsensä merkitykselliseksi kokemisesta sekä oman yhteisön yksilölle antamista vastuista (4V-hanke, 2010). Osallisuutta ei voi tuntea yksin, vaan se on yhteydessä kaksisuuntaiseen vuorovaikutukseen. Osallisuus on ryhmään kuulumista ja toimimista ryhmässä. Osallisuus on lapsen mahdollisuutta vaikuttaa yhteisön toimintaan. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, ss. 47, 49) Osallisuutta ja omiin asioihin vaikuttamista pidetään niin tärkeänä, että siitä on säädetty esimerkiksi lastensuojelulaissa ja YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa, joiden mukaan lapsella on oikeus oman kehitystasonsa mukaan kertoa mielipiteensä ja aikuiset ovat velvollisia ottamaan sen huomioon (Lastensuojelulaki, 417/2007, § 5; Unicef, n.d.) Osallisuus on oikeutta läsnäoloon ja osallistumiseen (Parikka-Nihti, 2011, s. 34).

Vasussa linjataan varhaiskasvatuksen yhdeksi tehtäväksi lasten osallisuuden kehittäminen sekä tähän vaadittavien taitojen tukeminen. Vasun mukaan osallisuus ja vaikuttaminen rakentavat pohjaa kestäväälle tulevaisuudelle. (OPH, 2018, s. 26) Kun lapsella on tunne, että häntä kuunnellaan ja hänen mielipiteillään on merkitystä, hän tuntee voivansa vaikuttaa ympäristöönsä ja ottaa siitä vastuuta (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 53). Näin ollen, jos lapselle mahdollistetaan ympäristöstä huolehtiminen, hän oppii ottamaan sen huomioon ja pitämään huolta siitä (Parikka-Nihti, 2011, s. 38).

Lapsi oppii luontaisesti kokemusten kautta uteliaasti tutkimalla ja kokeilemalla, joten kasvattajan rooli on mahdollistaa tämä oppiminen antamalla aikaa ja tilaa sille (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 63). Kun lapsi saa viettää aikaa erilaisissa ympäristöissä, edistää se vastuunottoa ympäristöstä ja myönteisen ympäristösuhteen syntymistä. Mielipaikat luonnossa ovat avainasemassa positiivisen luontosuhteen kehittymisessä. Toisin sanoen, tarvitaan luonnossa vietettyä aikaa ja kokemuksia, jotta suhde ympäristöön ja luontoon muokkautuu positiiviseksi. Kaikki aistit ovat tässä tärkeitä kokemusten välittäjiä

ulkomaailman ja oman kehon välillä. Aisteihin yhteydessä olevat tunteet tulevat näin mukaan prosessiin ja siten voi syntyä esimerkiksi empatia luontoa kohtaan. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, ss. 66-67) Tämän ketjun kautta voidaan todeta, että kokemuksellisuus on tärkeä tekijä ympäristövastuullisen suhteen synnyssä.

Kokemusten, havaintojen ja ihmettelyn kautta opittu tieto tai taito jää paremmin mieleen kuin luettu tai kuvista katsottu tieto. Kokemuksellinen oppiminen mahdollistaa lapsen aktiivisen toimijuuden. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 90) Oman ja toisten toiminnan vaikutus ympäristöön opitaan, kun ympäristökasvatuksen myötä toimitaan erilaisissa ympäristöissä (Parikka-Nihti, 2014, s. 20). Kokemuksien ja tutkimuksien avulla opittaessa lapsen oma-aloitteinen ja asioista selvää ottava asenne saa tukea, mikä edistää pärjäämistä erilaisissa ympäristöissä niin lapsena kuin aikuisenakin. Lisäksi lapsen pystyvyyden tunne kehittyy, kun hän saa itse tehdä ja kokea. (Lipponen, 2017, ss. 30, 35)

2.3 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Oppimisympäristöllä tarkoitetaan paikkaa tai tilaa, jonka tarkoituksena on edistää oppimista. Oppimisympäristöksi voi käsittää yhteisön tai toimintakäytännön, jonka tarkoitus on myös edistää oppimista. Oppimisympäristössä on siis fyysinen sekä sosiaalinen ulottuvuus. Niiden lisäksi ympäristöstä nimenomaan oppimisympäristön tekee opettava, oppimiseen tähtäävä ulottuvuus. (Manninen ym., 2007, ss. 15 – 16)

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt koostuvat myös näistä yllä mainituista ulottuvuuksista ja niitä kehitetään siten, että varhaiskasvatuksen tavoitteet ovat saavutettavissa niitä hyödyntäen. Lapset otetaan mukaan oppimisympäristöjen suunnitteluun ja rakentamiseen. Oppimisympäristöistä tehdään kokemuksellisia, luovuuteen kannustavia ja tarkoituksen mukaisia, kuten levolle rauhoittava tila. (OPH, 2018, s. 32) Oppimisympäristön sosiaalinen ulottuvuus huomioidaan sopimalla yhteiset säännöt, jotta ympäristö on kaikkia kunnioittava ja turvallinen. Turvallinen ilmapiiri edistää oppimista. Fyysisinä oppimisympäristöinä varhaiskasvatuksessa toimivat myös luonto, pihat sekä leikkipuistot tarjoten paljon tilaisuuksia leikkiin, tutkimiseen ja kokemiseen. (OPH, 2018, s. 33)

2.4 Opas työkaluna varhaiskasvatuksessa

Tämä opinnäytetyö ei ole ensimmäinen kestävän kehityksen kasvatuksen oppaan toteuttanut työ, vaan aiempia opinnäytetöitä löytyy jonkin verran. On useita ympäristö- ja kestävän kehityksen kasvatukseen liittyviä toiminnallisia opinnäytetöitä, joissa on toteutettu aihetta käsittelevä opas tilaajapäiväkodille. Esimerkiksi Lehto ja Rantanen (2011) ovat tehneet kotaa hyödyntävälle päiväkodille luontokasvatuksen oppaan, samoin kuin Laaksonen (2014) ympäristökasvatusoppaan. Ahola ja Riihinen (2014) ovat hyödyntäneet vuosikelloa kestävän kehityksen kasvatuksen oppaan luomisessa. Viinikka (2019) on tuonut liikunnan näkökulman ympäristökasvatusoppaan kokoamiseen. Tämä opinnäytetyö tarjoaa päivitetyn Vasun (OPH, 2018) mukaisen oppaan kestävän kehityksen kasvatuksen toteuttamiseen ja hyödyntää ajankohtaisen aiheen jatkuvasti päivittyvää tietoa oppaan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Työvälineenä opas on hyvä apu pedagogisen toiminnan suunnitteluun, koska siinä näkyvät selkeästi toimintaideat. Kestävän kehityksen kasvatuksessa se toimii muistuttajana eri ulottuvuuksia toteuttavista toiminnoista. Opas toimii pätevänä toiminnan näkyville tuojana. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka läpäisee kasvatuksen, hoidon sekä opetuksen ja on suunnitelmallista (OPH, 2018, s. 22). Suunnittelussa auttaa kokonaisuuden näkeminen, etenkin kun kestävän kehityksen ulottuvuudet menevät käytännössä limittäin (Manninen & Verkka, 2004, s. 87). Oppaan tehtävä on selkeyttää tätä kokonaisuutta ja olla apuna pedagogisessa suunnittelussa.

3 Ympäristökasvatus ja kestävän kehityksen kasvatus

Käsitteinä ympäristökasvatus ja kestävän kehityksen kasvatus ovat rinnakkaisia, mutta asian voi mieltää siten, että yläkäsite olisi kestävän kehityksen kasvatus ja ympäristökasvatus olisi yksi sen osa-alueista (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 22). Seuraavassa kuvataan ensin käsitteitä ympäristö ja luonto, sen jälkeen määritellään ympäristökasvatus, minkä jälkeen keskitytään kestävään kehitykseen ja kestävän kehityksen kasvatukseen tarkemmin.

Syvennyttyäni tarkemmin käsitteistöön syntyi päätös, että opinnäytetyön toiminnallinen tuotos ei kata aiheita tarpeeksi, jos se keskittyy vain ympäristökasvatukseen. Asian laajempi ymmärrys on olennaista, sillä kestävän kehityksen ulottuvuudet liittyvät vahvasti toisiinsa ja limittyvät monessa toiminnassakin yhteen. Esimerkiksi osallisuus on tärkeä elementti ympäristökasvatuksessa ja kestävässä kehityksessä: osallisuudesta ihminen saa kokemuksia siitä, että hänellä on vastuuta ja hänellä on voimavaroja toimia jonkun asian hyväksi. Varhaiskasvatuksessa lapsen osallisuus syntyy, kun häntä kuunnellaan aidosti ja hän huomaa, että saa vaikuttaa toimintaan ja ympäristöönsä. (Parikka-Nihti, 2011, ss. 34–35).

Jäljempänä (3.3.3) käy ilmi, että sosiaalisesti kestävä kehitys tekee töitä turvatakseen kaikkien mahdollisuuden esimerkiksi päätöksentekoon. Näin opinnäytetyö ei voi keskittyä vain ympäristökasvatukseen, vaan yhtä tärkeinä alueina on otettava huomioon muut kestävän kehityksen osa-alueet. Sosiaalisesti kestävä kehitys mahdollistaa osallisuuden myötä hedelmällisemmän ympäristökasvatuksen. Pääasiallisena lähteenä ympäristökasvatuksen ja kestävän kehityksen kasvatuksen teoriapohjassa on Mari Parikka-Nihdin ja Liisa Suomelan kirja Iloa ja ihmettelyä – Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa (2014) sen tulevaisuuden rakentamiseen keskittyvän näkökulman vuoksi.

3.1 Ympäristö ja luonto käsitteinä

Kestävän kehityksen kasvatuksen kannalta ympäristö ja luonto on tärkeää määritellä muun muassa siksi, että tunnettuun asiaan on helpompi luoda suhde ja sen suojeluun motivoituu (Willamo, 2004, s. 32). Ympäristöllä on monta ulottuvuutta: henkilökohtainen, sosiaalinen, luonnontieteellinen ja yhteiskunnallinen. Ympäristö on sekä luonnonvarainen että ihmisten

muokkaama. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, ss. 18–19). Ympäristön voi jakaa myös seuraavalla tavalla: luonnontieteellinen kokonaisuus etäällä ihmisestä, ihmisen oma ympäristö, jossa hän elää ja yhteiskunnan rakentama ympäristö (Suomela & Tani, 2004, ss. 46-47, 51). Lapsen käsitys ympäristöstään laajenee, kun hän saa tutustua näihin kaikkiin ympäristöihin. Erilaisiin ympäristöihin tutustumisen myötä lapsen ympäristösuhde kehittyy ja hän oppii toimimaan ympäristöä kohtaan vastuullisesti. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, ss. 19, 66)

Luonto on käsitteenä haastava määriteltävä. Sen voi käsittää ihmisyyden ulkopuolelle jäävänä kaiken elämän mahdollistavana voimana, mutta samalla se on myös ihmisessä itsessään elämän tuova voima. (Condit, 1995, s. 111) Sen sijaan voi ajatella, että luontoympäristö ja rakennettu ympäristö kietoutuvat toisiinsa ekologisella ja inhimillisellä tavalla. Kun yksilö havaitsee olevansa osa luontoa, tuntuu luonnonsuojelukin paljon henkilökohtaisemmalta asialta. (Willamo, 2004, ss. 34, 36) Tämän lisäksi Parikka-Nihti ja Suomela (2014, ss. 17–18) kuvaavat Sue Elliotin (2010) jakaneen luonnon neljään lähestymistapaan. Ensimmäinen niistä tulkitsee luonnon olevan villi ja kaukana oleva seikkailujen kohde. Toisessa tavassa pidetään luontoa erillisenä kaikesta ihmisen tekemästä. Kolmas tapa tunnustaa luonnon tärkeyttä raaka-aineena ja materiaalina. Neljännessä tavassa ymmärretään luonnon oleva monisäikeinen ekosysteemien ja elämän verkko, jossa kaikella on vaikutus kaikkeen ja kaikki tarvitsevat toisiaan.

3.2 Ympäristökasvatus on arvokasvatusta

Ympäristökasvatus on elinikäinen prosessi, joka saattaa ihmiset tietoisiksi ympäristöstä, ympäristökysymyksistä ja omasta roolistaan ympäristön hoitajina (Wolff, 2004, s. 19). Tässä elinikäisessä oppimisprosessissa yksilön ja yhteisöjen arvot, tiedot, kyvyt ja tavat toimia muokkautuvat kestävän kehityksen mukaisiksi. Ympäristökasvatuksella tavoitellaan ympäristömyönteistä asennetta ja henkilön oivallusta ympäristöstä riippuvaisuutensa suhteen. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 20)

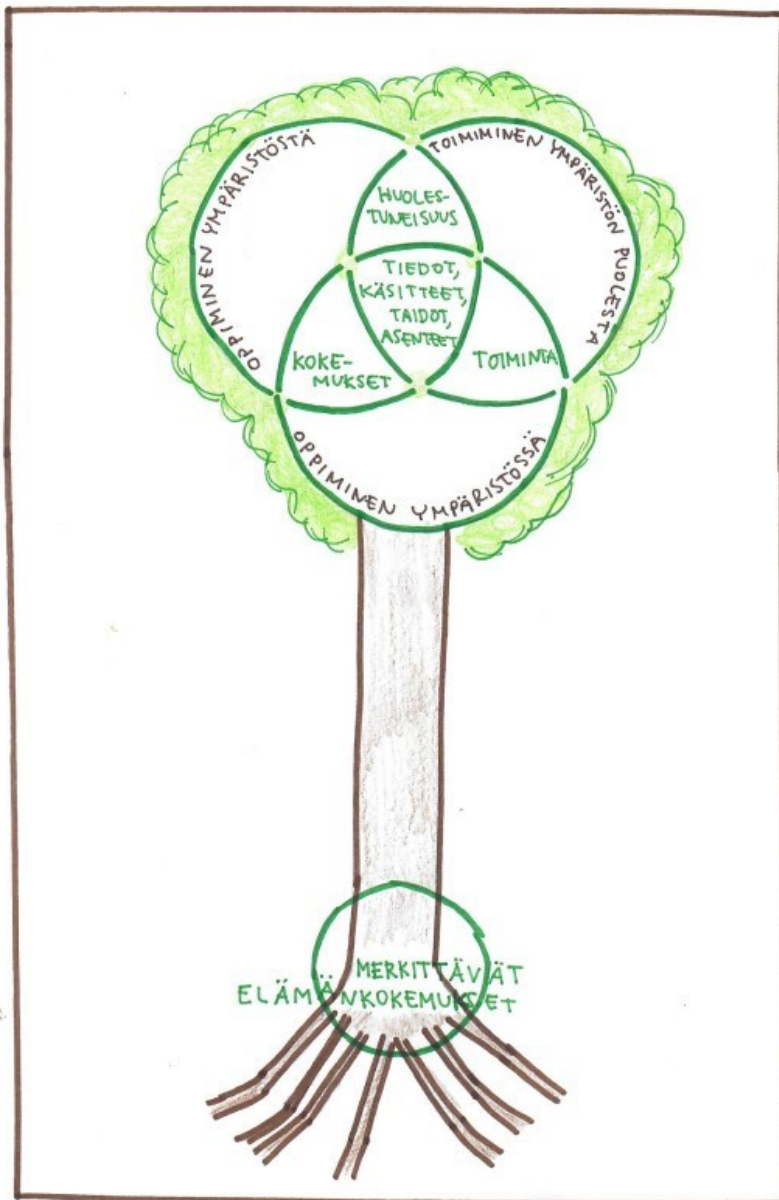
Mediassa käytävästä keskustelusta käy ilmi, että pelkkä tieto ilmastonmuutoksesta ei saa ihmisiä muuttamaan toimintamallejaan kestävän kehityksen mukaisiksi (Kanerva, 2020;

Nykänen, 2020). Mitä tarvitaan lisäksi? Parikka-Nihti ja Suomela (2014, s. 23) viittaavat moniin tutkimuslähteisiin (Chawla, 1999; Palmer, 1993; Wells & Lekies, 2006), joiden mukaan lapsena saaduilla myönteisillä ympäristökokemuksilla ja aikuisena toteutetulla ympäristön huolehtimisella on voimakas yhteys. Näin ollen kaiken ilmastonmuutoksesta saadun tiedon lisäksi olennaiseksi nousee henkilön luontosuhde. Luontosuhteella tarkoitetaan yksilön tai yhteisön ja luonnon välistä suhdetta (Finto, n.d.). Luontosuhteen kehittymiselle on tärkeää ymmärtää oman sisäisen luontonsa yhteys ulkoiseen luontoon (Willamo, 2004, s. 43). Parikka-Nihti ja Suomela (2014, s. 68) tiivistävät asian seuraavasti: ”Mitä lapsi oppii arvostamaan ja rakastamaan pienenä, sitä hän ei halua aikuisenakaan tuhota.”

Kiteyttäen edellinen voidaan sanoa, että yksilön ympäristövastuulliseen toimintaan tarvitaan tietoa ja taitoja, jotka auttavat toimimaan ympäristön hyväksi. Lisäksi myönteisen luontosuhteen avulla yksilölle syntyy tahto toimia ympäristövastuullisesti, koska hän kokee ympäristön henkilökohtaisesti merkitykselliseksi. Viimeiseksi tarvitaan vielä tietoisuutta oman toiminnan merkityksestä ja tätä osallisuuden toteutuminen ympäristökasvatuksessa kasvattaa. Ympäristö- ja kestävä kehityksen kasvatuksen tavoite on siis ympäristön kannalta vastuullisesti toimiva ihminen. (Cantell & Koskinen, 2004, ss. 62–63).

Ympäristökasvatusta voi jäsentää Palmerin vuonna 1998 kehittämän puumallin mukaisesti (kuva 1), jolloin kasvatuksen perustana ovat lapsen henkilökohtaiset kokemukset ympäristöstä. Puiden oksilla sijaitsevat kasvatuksen kolme limittäin toteutuvaa ympäristökasvatuksen osaa: oppiminen ympäristöstä, toimiminen ympäristön puolesta sekä oppiminen ympäristössä. Parikka-Nihti ja Suomela ovat laajentaneet mallin perustaan kuuluviksi vielä osallisuuden, yhteenkuuluvuuden ja ymmärryksen, koska oksilla olevat ympäristökasvatuksen osa-alueet ovat kokemuksellisia ja toiminnallisia. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, ss. 24–27). Näin Palmerin puumalli antaa kehykset suunnitella ympäristökasvatusta niin, että aiemmin tässä luvussa mainittujen ympäristö- ja kestävä kehityksen kasvatuksen tavoitteiden on mahdollista toteutua.

Kuva 1. Mukaelma Palmerin puumallista (Huttunen, 2022).

Erilaisissa ympäristöissä toimiessa lapsen motoriikka kehittyy samoin kuin sosioemotionaaliset ja kognitiiviset taidot (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 27). Ympäristöstä oppiessa kasvavat kokemuksellinen ja kriittinen tieto kokemusten ja huolenpidon kautta. Ympäristössä toimiminen taas on vahvasti toiminnallista ja kokemusten saamista. Toimiminen ympäristön puolesta on paljolti arvokasvatusta ja täten etenkin pienillä lapsilla aikuisten esimerkin kautta oppimista. (Cantell & Koskinen, 2004, s. 69; Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 26) Kasvattajan onkin oleellista pohtia, millaisia ympäristöarvoja hän välittää ja kasvatuksellaan edistää (Nordström, 2004, s. 137).

3.3 Kestävä kehitys ja siihen tähtäävä kasvatus

Kestävä kehitys on kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa (Yhteinen tulevaisuutemme, 1988, s. 26).

Kestävän elämän kantava ajatus on toisten ihmisten ja maapallon kunnioittaminen (Wolff, 2004, s. 23). Kuten yllä olevassa sitaatissa todetaan, kehitys ei saa tapahtua lapsenlapsiemme kustannuksella, vaan kestävästi, jolloin tulevaisuuden sukupolvillakin on suotuisat elinolot maapallolla. Kestävä kehityksen ja ympäristökasvatuksen tavoitteena on lisätä yksilön ja yhteisön ymmärrystä ja arvostusta ympäristöstään (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 11).

Hallituksen kestävän kehityksen ohjelmassa (1998) on määritelty kestävälle kehitykselle kolme ulottuvuutta: ekologinen, taloudellinen ja sosiaalinen sekä kulttuurinen ulottuvuus. (Wolff, 2004, s. 24) YK:n käyttämä termi, ESD eli Education for Sustainable Development eli kasvatus kestävään kehitykseen, tähdentää kestävä kehityksen kaikkien näkökulmien huomioimista kasvatuksessa, koska ne ovat riippuvaisia toisistaan (Parikka-Nihti, 2011, s. 28).

On tärkeää huomata, että varhaiskasvatuksen voi kokonaisuudessaan käsittää kestävä kehityksen kasvatukseksi, koska se on osaltaan tulevaisuuden turvaamista. Kestävä kehitys varhaiskasvatuksessa on pienten asioiden ihmettelyä, lapsien kuuntelua ja yhdessä pohtimista heidän kanssaan ja ajattelun sekä taitojen kasvamista. (Parikka-Nihti, 2011, s. 15)

3.3.1 Ekologinen ulottuvuus

Hallituksen kestävän kehityksen ohjelma (1998) määrittelee ekologisen ulottuvuuden keskittyvän ilmastonmuutoksen hidastamisen haasteisiin, luonnon monimuotoisuudesta huolehtimiseen sekä luonnonvarojen kestävään käyttöön. Ihminen on muokannut ympäristöään liikaa, jonka seurauksena luonto ja ilmasto ovat kärsineet. Jotta kehitys olisi ekologisesti kestävä, on tärkeää löytää keinoja päästöjen vähentämiseen sekä tuotanto- ja kulutustapojen muutosta. (Wolff, 2004, s. 24)

Ekologisen kestävyysasiat ovat hyvin vaikeita ja syyllistä ilmapiiriä luovia, joten varhaiskasvatuksessa niihin tulee löytää positiivisempi näkökulma. Varhaiskasvatuksessa keskitytään välittämään arvostusta niin luontoa ja ympäristöä kuin toisiimme kohtaan. Lapsen on tärkeä kokea itsensä arvostetuksi ja rakastetuksi, jotta hän osaa näyttää arvostusta toisia ja ympäristöä kohtaan. (Parikka-Nihti, 2011, s. 19)

Edellä mainitun hallituksen kestävä kehityksen ohjelman määrittelemien ekologisen ulottuvuuden osa-alueiden lisäksi ESD listaa kestävä kehityksen kasvatuksen ekologiseen ulottuvuuteen kuuluvan myös luonnossa liikkumisen ja siitä nauttimisen sekä oppimisen (Parikka-Nihti, 2011, s. 29). Ekologiseen ajatteluun kasvaminen onnistuu lapsilta lähiluontoon tai -ympäristöön tutustumalla. Oppiessaan luonnossa liikkumisesta lapsi alkaa välittää luonnon hyvinvoinnista, ja tätä kautta halu toimia vastuullisesti ympäristön hyväksi herää. (Parikka-Nihti, 2011, s. 19) Varhaiskasvatuksesta lapsi saa mallioppien tietoa, kuinka toimia arjessa ekologisesti kestävästi (Luomi ym., 2010, s. 34).

3.3.2 Taloudellinen ulottuvuus

Taloudellisesta ulottuvuudesta Hallituksen kestävä kehityksen ohjelma (1998) kertoo seuraavaa: ollakseen kestävä, taloudellisen kehityksen täytyy olla tasapainoista kasvua, josta ei seuraa pidemmällä ajanjaksolla katsottuna velkaantumista eikä luonnonvarojen tuhoamista. Taloudellisesti kestävässä kehityksessä ympäristöä kulutetaan vähemmän kuin nyt. Huomiota kiinnitetään myös koulutukseen ja kaupan oikeudenmukaisuuteen. (Wolff, 2004, s. 24)

Varhaiskasvatuksessa tämä ulottuvuus ilmenee näyttämällä esimerkkiä kestävästä arjen toimintatavoista, kuten sammuttamalla valot lähtiessä huoneesta. Olennaista on muuttaa ajatusmallia kulutuksen tavoista taloudellisesti kestäviin tapoihin toimia ja tehdä hankintoja. Lisäksi erilaiset kirpputoripäivät, kirjanvaihtopäivä ja teemaviikko veden kulutuksen vähentämisestä ovat keinoja tuoda tätä ulottuvuutta esille varhaiskasvatuksessa. ESD listaa kestävä kehityksen kasvatuksen osa-alueiksi esimerkiksi pohdinnat vastuuntuntoisesta kuluttamisesta ja tuotteiden sekä palveluiden kestävyys. Ennen kaikkea taloudellinen

kestävyys toteutuu varhaiskasvatuksessa ympäristöä säästävien arkisten toimintatapojen kautta. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, ss. 21, 29, 41, 44).

Kestävän kehityksen ulottuvuudet limittyvät monin tavoin toistensa kanssa. Esimerkiksi kestävä talous on pohja sosiaalisesti kestäväälle kehitykselle. Varhaiskasvatus on kaikille avoin palvelu, joka kohtelee yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti kaikkia perheitä, olipa heidän taloutensa tilanne ja sosiaalinen asemansa mikä tahansa. (Parikka-Nihti, 2011, s. 22).

3.3.3 Sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus

Kuten tämän luvun johdannossa mainittiin, varhaiskasvatus itsessään on jo sosiaalisesti kestävä kehitys. Sosiaalisesti kestävä kehityksen tavoite on poistaa eriarvoisuutta, synnyttää yhteisöllisyyttä ja turvata kaikille mahdollisuus päätöksentekoon. (Parikka-Nihti, 2019, s. 23). Olennaista tässä ulottuvuudessa on työskennellä sen eteen, että hyvinvoinnin edellytykset siirtyvät sukupolvelta toiselle. Lisäksi on tärkeää vahvistaa kulttuurista identiteettiä esimerkiksi pitämällä huolta perinteistä ja luonnosta. Nämä ovat Hallituksen kestävä kehityksen ohjelman (1998) määritelmiä sosiaaliselle ja kulttuuriselle kestävä kehityksen ulottuvuudelle. (Wolff, 2004, s. 25)

Ympäristö- ja kestävä kehityksen kasvatuksessa oppiminen on yhteisöllistä ja vuorovaikutuksellista, mikä edistää vuorovaikutustaitojen karttumista. Sosiaalisesti kestävä toiminnan perusta onkin toisista ihmisistä välittämisessä ja kaikkien hyvinvoinnissa. Arjen yhteistyö, vuorovaikutustaidot ja toisten huomioon ottaminen tekevät varhaiskasvatuksesta sosiaalisesti kestävä. Lisäksi osallisuus ja vastuunotto yhteisön toimintaan sekä hyvät tavat ovat tärkeitä elementtejä. Ennen kaikkea lapsen kokemus siitä, että hän pystyy vaikuttamaan toiminnallaan, on olennainen. Tästä kokemuksesta syntyvä voimaantumisen tunne vahvistuu. (Parikka-Nihti, 2011, ss. 24, 37, 99).

Voimaantumisen tunne liittyy myös omien juuriensa tuntemiseen. Oma kulttuuri tulee tutuksi kulttuurisesti kestävässä kasvatuksessa esimerkiksi juhlapäivien ja satujen avulla. Kulttuurisesti kestävässä kasvatuksessa lapsi tutustuu oman kulttuurinsa lisäksi muihin kulttuureihin. Kulttuurisesti kestävä kasvatukseen luetaan suvaitsevaisuus toisia kohtaan

ja tässä aikuiset ovat esimerkkinä lapsille, kuinka toinen kohdataan. (Parikka-Nihti, 2011, ss. 24–26).

3.4 Erilaisia tapoja toteuttaa ympäristö- ja kestävän kehityksen kasvatusta

Eri tahot ovat kehittäneet erilaisia malleja ympäristö- ja kestävän kehityksen kasvatuksen toteuttamiseen. Yksi niistä on Case Forest -pedagogiikka, jonka kantava ajatus on lapsen itse toteuttama havainnointi ja aistiminen. Pedagogiikassa on elinikäisen oppimisen periaatteen kehittymisen lisäksi olennaista pohdinnat siitä, millainen maailman pitäisi olla eikä se, millainen se tällä hetkellä on. Pedagogiikassa tutkitaan ja yritetään ratkaista ongelmia, jotka nousevat lasten esittämistä kysymyksistä. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, ss. 104–105). Metsämörri-toiminta taas on lähtöisin Ruotsista, jossa sen kehitti 1950-luvulla Gösta Frohm huolestuttuaan kaupungistumisen aiheuttamasta lasten luontosuhteen heikentymisestä. Frohm ajatteli, että välittömät aistikokemukset ovat avain siihen, että lapset oppivat käsittämään itsensä osaksi monimuotoista luontoa ja pitämään huolta siitä. Tavoitteeseen päästään Metsämörritoiminnalle ominaisin keinoin: leikin, sadun, mielikuvituksen ja laulun kautta. (Nikkinen, 1999, ss. 11, 18).

Kansainvälinen Ecoschools-järjestö on kehittänyt kestävästä kehitystä edesauttavan toimintamallin päiväkodeille ja kouluille. Avainasemassa toiminnassa ovat osallistaminen, ympäristön kuormituksen vähentäminen ja teematyöskentely yhden aiheen parissa kerrallaan. Toiminnassa mukana olevia päiväkoteja kutsutaan Vihreän Lipun päiväkodeiksi. (Vihreä Lippu, n.d.)

Oma luokkansa ovat erilaiset metsäpäiväkodit, joissa ulkona oppiminen on keskiössä ja joissakin ryhmissä saatetaan viettää kaikki aika metsässä pitäen tukikohtana esimerkiksi kotaa. Yhteistä kaikille Suomessa toimiville metsäpäiväkodeille on keskittyminen lapsen luontosuhteen tukemiseen ja luovuuden kasvattaminen. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, ss. 108–109, 112). Lisäksi ulkona olemisen tuoman vapauden myötä aikuisen on helpompi jäädä havainnoijan asemaan ja tarkkailla, kuinka laajoin tavoin lapsi oppii ja kuinka oppiminen muuttuu joustavasti esimerkiksi vuodenaikojen mukaan. Oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön välillä. (Watts, 2013, ss. 8–9).

4 Opinnäytetyön lähtökohdat

Opinnäytetyön aiheen valintaan vaikutti kiinnostukseni luontoa ja ympäristönsuojelua kohtaan. Tilaajapäiväkoti, Erstan päiväkoti Lahdessa, pitää ympäristökasvatusta tärkeänä ja toteuttaa sitä jo arjessaan, mutta päiväkodissa kaivattiin työhön selkeää suunnittelutyökalua. Päiväkodin varhaiskasvattajat ja asiakasperheet olivat osaltaan mukana oppaan suunnittelussa. Tässä luvussa avataan opinnäytetyön tavoitteita ja tarkoitusta.

4.1 Opinnäytetyön tausta

Koska opinnäytetyö suunnataan varhaiskasvatukseen, antaa Opetushallituksen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018 eli Vasu suuntaviivat työn toteutukselle. Vasussa esitellään varhaiskasvatuksessa toteuttavat sisällöt (OPH, 2018, s. 8), ja opinnäytetyön toiminnallinen tuotos antaa toimintaideoita niiden mukaiseen toimintaan.

Erstan päiväkodissa on 5 ryhmää, joista kahdessa toteutetaan myös esiopetusta. Toinen esiopetusryhmä toimii läheisen koulun tiloissa ja toinen esiopetusryhmä päiväkodin päärakennuksessa. Näiden lisäksi päiväkodissa on yksi alle 3-vuotiaiden ryhmä ja kaksi 3–5-vuotiaiden ryhmää.

Opinnäytetyö on toiminnallinen, koska opinnäytetyön tarkoituksena on luoda Erstan päiväkodin käyttöön kestävän kehityksen kasvatuksen opas toiminnan suunnittelun tueksi. Vilkan ja Airaksisen (2003, s. 9) mukaan toiminnallinen opinnäytetyö tähtää jollakin tavoin ammatillisen kentän käytännön toiminnan kehittämiseen. Siinä tuotetaan aina jokin lopputuotos, kuten opas tai tapahtuma. Oppaan toimintojen valitsemisessa ja aineiston hankkimista ohjasi opinnäytetyön tutkimuskysymys: millaista kestävän kehityksen kasvatusta voi olla Erstan päiväkodissa?

4.2 Aiheen ajankohtaisuus ja rajaus

Kestävän kehityksen kasvatusta on ajankohtainen tässä maailman tilassa, kun yhteiskunta on herännyt ilmastonmuutokseen. Ilmiö on ollut usein esillä mediassa. Jo esimerkiksi Ylen

arkistoa selatessa uutisia ilmastonmuutoksesta löytyy monta sivua (Yle, n.d.). Yle (Toivonen, 2020) uutisoi, että politiikassa keskitytään tekemään toimia, joilla ilmastonmuutosta saataisiin hidastettua. Lisäksi Yle (Hukkanen, 2020) uutisoi, että yhteiskunnan päättämien toimien lisäksi yksilön omilla valinnoilla on merkitystä, koska 66 prosenttia ilmastopäästöistä on yksityisten kotitalouksien aiheuttamia.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on kasvattaa ja opettaa lapsia toimimaan kestävän elämäntavan mukaisesti (OPH, 2018, s. 21). Tukemalla lapsen hyvinvointia, osallisuutta ja myönteisen luontosuhteen kehittymistä varhaiskasvatus edistää kestävämmän tulevaisuuden syntyä (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 155).

Aiheena kestävän kehityksen kasvatuksen opasta on tarpeen rajata laajan monialaisen sisällön vuoksi: aihe rajautuu kestävän kehityksen ulottuvuuksien (ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen) mukaisesti ottaen huomioon leikin, osallisuuden ja kokemuksellisuuden näkökulmat. Aiheen rajaamista tukee tavoite oppaasta selkeänä ja ytimekkäänä työvälineenä, joten siihen valikoituivat toimintaideat ovat kestävän kehityksen ulottuvuuksien mukaisia ja niitä on rajallinen määrä. Opasta toiminnan suunnittelun työkaluna avataan tarkemmin luvussa 2.4.

4.3 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden eli oppaan suunnittelun pohjana on Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (OPH, 2018), jotta toteutettava toiminta on perusteiden mukaista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa eli Vasussa on kuvattu laaja-alaisen osaamisen osa-alueet sekä näiden edistymistä tukevat oppimisen alueet (OPH, 2018, ss. 24, 40). Jokainen sekä laaja-alaisen osaamisen että oppimisen alueista koskettaa jollakin tavoin ainakin yhtä kestävän kehityksen ulottuvuutta. Vasussa auki kirjoitettu varhaiskasvatuksen arvopohja tuo ilmi tämän. Arvopohjassa korostetaan vahvasti kestävästä kehitystä yhtenä varhaiskasvatuksen toimintatapana. Varhaiskasvatuksessa tulee ottaa huomioon ekologinen, taloudellinen sekä sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys. Varhaiskasvatustyö rakentaa pohjaa sille ymmärrykselle, että ilman ekologisesti kestävästä toimintaa sosiaalinen kestävyys ei voi toteutua. (OPH, 2018, s. 21)

Opinnäytetyön tarkoituksena on luoda kestävän kehityksen kasvatuksen opas tilaajapäiväkodin käyttöön. Oppaan tavoitteena on olla työkalu Vasussa (OPH, 2018) kuvatus varhaiskasvatuksen arvopohjan arvojen välittämiseksi Erstan päiväkodissa. Tavoitteena on tuottaa toiminnan suunnittelua helpottava kestävän kehityksen kasvatuksen opas. Sen tavoitteena on edistää kestävän kehityksen kasvatusta osana päiväkodin arkea luontevasti lähestyttävänä aiheena. Opas tekee näkyväksi kestävän kehityksen kasvatuksen aihealueita ja sitä toteuttavia toimintoja, jolloin se auttaa henkilökuntaa muistamaan kulloinkin ajankohtaiset asiat. Tavoitteena on kehittää ympäristökasvatus- ja kestävän kehityksen kasvatuksen toimintaa Erstan päiväkodissa.

Oma tavoitteeni on saada myös itselleni ideoita työhöni ja ennen kaikkea ymmärtää, kuinka monipuolista kestävän kehityksen kasvatus voi varhaiskasvatuksessa olla. Tavoittelen laajempaa teoreettista ymmärrystä aiheesta ja näen sen toteutuvan perehtymällä laajasti lähdekirjallisuuteen ja aiempiin tutkimuksiin sekä nivomalla tuotettavan oppaan opinnäytetyön tietoperustaan.

5 Oppaan suunnittelu sekä aineiston hankinta ja analyysi

Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena tein Erstan päiväkodille kestävän kehityksen kasvatuksen suunnittelua ja toteutusta tukemaan kestävän kehityksen kasvatuksen oppaan (liite 3). Oppaan tavoite on antaa vinkkejä, miten toteuttaa kestävän kehityksen kasvatusta laajasti kaikki kestävän kehityksen osa-alueet huomioiden. Oppaan avulla kasvattajat voivat sulauttaa kestävän kehityksen kasvatuksen teemoja ryhmän muuhun toimintaan sopivaksi. Oppaan rakennetta esittelen luvussa 6.

Opinnäytetyöprosessin ensimmäisessä vaiheessa sovin Erstan päiväkodin johtajan kanssa yhteistyöstä. Päiväkodissa oli kaksi kestävän kehityksen kehittämishenkilöä, jotka kertoivat päiväkodissa sillä hetkellä toteutettavasta kestävän kehityksen kasvatuksesta ja toiveista, joita heillä oli opasta ajatellen. Olin päiväkodissa harjoittelussa ja sen jälkeen töissä aloittaessani opinnäytetyöprosessin ja sain havainnoida päiväkodin toimintaympäristöä ja -kulttuuria, mistä oli hyötyä oppaan tekemisessä.

Seuraavassa vaiheessa luin ja kirjoitin opinnäytetyön teoriaa. Teoriaan perehtyminen loi oppaan tekemiselle vankan pohjan. Teoriavaiheen jälkeen opinnäytetyön työelämäohjaajani jakoi kasvattajille sekä päiväkodin asiakasperheille laatimani kyselyt (liite 1, liite 2). Kyselylomakkeilla kartoitin päiväkodin ja asiakkaiden toiveita, ajatuksia ja ideoita kestävän kehityksen kasvatuksesta. Kyselyn vastauksista sain oppaaseen paljon materiaalia ja tulevat käyttäjät pääsivät näin vaikuttamaan oppaan sisältöön. Kyselylomake oli hyvä tapa hankkia aineistoa tässä opinnäytetyössä, koska kysymykset olivat yksinkertaisia: ainakaan vastauksista ei käynyt ilmi, että kysymyksiä olisi käsitetty väärin. Kyselylomakkeella sai myös vaivattomammin laajemman aineiston kuin haastatteleamalla. Kyselylomakkeissa on haasteena se, että tarkentavia kysymyksiä on mahdoton kysyä.

Aineistosta ei ole tunnistettavissa yksilön henkilöllisyyttä muutoin kuin onko hän kasvattaja vai vanhempi. Tämä ei kuitenkaan mielestäni heikennä yksilönsuojaa, koska kyselylomakevastauksista ei käy ilmi ryhmää, jossa kasvattaja työskentelee tai ryhmää, jossa vanhemman lapsi on hoidettavana. Aineisto, samoin kuin muut opinnäytetyöhön liittyvät asiakirjat, säilytetään ja hävitetään Hämeen ammattikorkeakoulun ohjeiden mukaisesti.

Aineiston keruuta varten hankittiin tutkimuslupa Lahden kaupungilta, koska Erstan päiväkotia on Lahden kaupungin päiväkotia.

Suunnittelin käyttäväni aineiston analyysitapana teemoittelua ja tämä toteutui. Koska aineiston eli kyselylomakkeiden vastausten oli tarkoitus olla tukena oppaan suunnittelussa, hedelmällinen aineiston analyysitapa oli mielestäni teemoittelu. Teemoittelua käytetään, kun saadusta aineistosta etsitään keskeisiä ja usein esiintyviä aiheita (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2009, s. 108). Taulukoimalla saadaan esille keskeisiä asioita eli esimerkiksi vastaajien toiveita oppaan suhteen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2009, s. 108).

Tein aineistosta koonnin kyselylomakkeiden kysymysten mukaisesti: kokosin esimerkiksi kaikki kesäaiheiset toimintavinkit yhdeksi listaksi. Käydessäni läpi tätä aineistosta tekemääni koontia aineistosta hahmottui selkeästi kahdeksan teemaa. Valitsin joka teemalle värin ja kävin aineiston koonnin läpi jaotellen jokaisen toimintavinkin, toiveen ja haasteen sopivan teeman alle.

Aineiston analyysissa oli tukena tutkimuskysymys: Millaista kestävän kehityksen kasvatus voi olla Erstan päiväkodissa? Opas vastaa tähän kysymykseen tarjoamalla laajan ideapaketin jokaisesta kestävän kehityksen kasvatuksen ulottuvuudesta käsin. Aineistoa analysoidessa oli tärkeää, että opas tulee vastaamaan käyttäjien toiveita, joten etsin aineistosta vastauksia kysymyksiin ”miten toivot lastasi opetettavan varhaiskasvatuksessa kestävään kehitykseen liittyen” ja ”mitä tukea tai millaisia vinkkejä kaipaat kestävän kehityksen kasvatukseen”. Huomioin kasvattajien kyselylomakkeissa antamat vastaukset heidän kokemistaan haasteista kestävän kehityksen kasvatuksen suhteen ja pyrin siihen, että opas antaa kyseisiin asioihin vinkkejä ja tukea.

6 Tulokset ja johtopäätökset

Aineistosta on hyvin löydettävissä vastauksia tutkimuskysymykseen millaista kestävän kehityksen kasvatus voi olla Erstan päiväkodissa? Aineisto olisi voinut olla kattavampi: kasvattajista kyselyyn vastasi noin puolet ja vanhemmilta vastauksia tuli vain kourallinen. Voi olla, että sähköisellä kyselylomakkeella olisin saanut enemmän vastauksia. Palautuneista kyselylomakkeista sain kuitenkin paljon aineistoa oppaan työstämiseen.

Vastauksissa kasvattajat toivoivat aiheeseen liittyviä kirja- sekä teemapäivävinkkejä ja listaa lähialueiden retkipaikoista, joten keräsin niitä oppaaseen. Kasvattajat toivat kyselylomakkeissa esiin toiveita erilaisista metsäretkillä tehtävistä puuhista ja tehtävistä, joten etsin niitä teorialähteistäni kasvattajien omien ideoiden lisäksi.

Erilaisten toimintavinkkien lisäksi vastauksista kävi ilmi kasvattajien kokemat haasteet, kun kysyttiin, että mitä vinkkejä kaipaat aiheeseen liittyen ja millaisia haasteita koet aiheeseen liittyen. Vastauksien mukaan haasteena on esimerkiksi ikätasoisten toimintavinkkien puute samoin kuin koulutuksen puute aiheeseen liittyen. Joihinkin haasteisiin, kuten kirjavinkkien puutteeseen, pystyin vastaamaan oppaassa. Haasteeksi koettiin myös ikätasoisten toimintavinkkien puute. Siihen koitin vastata oppaan sisällössä antamalla toimintavinkkejä, joita on mahdollista toteuttaa soveltaen kaiken ikäisten kanssa. Kasvattajien kyselylomakkeiden vastauksista huomasin, että luonto ja siellä toimiminen on kiinteästi mukana päiväkodin toiminnassa.

Tämän luvun alaluvuissa käyn läpi tuloksia ja johtopäätöksiä sekä perustelen niillä oppaan rakennetta ja sisältöä. Perustelen oppaan sisältöä myös kestävän kehityksen ulottuvuuksien, Palmerin puumallin sekä Vasun oppimisen alueiden avulla. Havainnollistan leikin, kokemuksellisuuden ja osallisuuden näkyvyyttä oppaan oppimistapoina.

6.1 Oppaan rakenne

Oppaassa on kolme osaa: johdanto, jossa avaan kestävän kehityksen toimintakulttuuria sekä oppaan rakennetta ja käyttötapoja ja varsinainen opas jaettuna teemojen mukaan sekä

listaus teemapäivistä ja -viikoista, kirjavinkeistä sekä kartta retkivinkeistä. Oppaassa on jokaiselle teemalle varattu oma sivu, jolta löytyvät kuhunkin teemaan sopivat toimintavinkit tarvittaessa lyhyiden ohjeiden kera. Teemoihin jaettujen toimintavinkkien jälkeen oppaan lopussa on listattuna kestävään kehitykseen liittyviä teemapäiviä ja -viikkoja, kirjavinkkejä sekä lähialueen retkipaikkoja merkittynä kartalle. Aineistosta hahmottuneet teemat muodostivat rungon oppaalle. Jaoin toimintavinkit aineistosta hahmottuneiden teemojen mukaisesti. Osa ideoista on päiväkodin ja ryhmien toimintakulttuuriin sulautettavia asioita, kuten kierrätys ja ruokahävikin minimointi. Teemapäivät ja -viikot on jaoteltu oppaaseen kestäväan kehityksen ulottuvuuksien mukaisesti.

Johdanto sisältää perehdytyksen siihen, mitä kestäväan kehityksen kasvatus on ja miten opas on rakennettu. Johdannossa kerrotaan kestäväan kehityksen kasvatuksen tavoitteet ja avataan lyhyesti, mitä mikäkin kestäväan kehityksen ulottuvuus tarkoittaa. Johdannossa esitellään Palmerin puumalli sekä tekstissä että kuvana. Sen on tarkoitus havainnollistaa kestäväan kehityksen kasvatuksen periaatteita oppaan käyttäjille. Johdannon lopuksi oppaan toimintoihin hyödynnettäviä oppimistapoja on vielä kuvailtu sekä tekstissä että visuaalisesti kuvan avulla.

6.2 Oppaan ulottuvuudet

Jaottelin oppaan toimintavinkit aineistosta nousseita teemoja hyödyntäen. Teemat olivat lasten osallisuus (nivottuna yhteen kestäväan kehityksen sosiaalisen ja kulttuurisen ulottuvuuksien kanssa), luontoyhteyden tukeminen, retket ja niihin liittyvä toiminta, vuodenaikaseuranta ja eläinten vuodenaajat, vesi ja sen eri olomuodot, ruoka ja tavarat. Lisäksi teorialähteistäni etsimäni toimintavinkit täydensivät opasta aineistosta löytyneiden vinkkien lisäksi. Lähiretkivinkit olivat myös yksi aineistosta noussut teema, ja se on huomioitu oppaan lopussa olevalla kartalla, johon lähiretkipaikat on merkitty.

Kävin kaikki oppaan toimintaideat läpi tarkastaen, että ne toteuttavat yhtä tai useampaa kestäväan kehityksen ulottuvuutta ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainittuja oppimisen osa-aluetta. Kestäväan kehityksen kasvatuksen tärkeitä oppimistapoja ovat leikki, osallisuus ja kokemuksellisuus (luku 2.2.). Tarkistin, että jokainen toiminto hyödynsi ainakin

yhtä oppimisen tapaa. Käytin myös Palmerin puumallia (kuva 1, s. 10) apuna tarkistaen, että toimintavinkit ovat joko oppimista ympäristöstä, toimimista ympäristön puolesta, oppimista ympäristössä tai useampaa näistä. Palmerin puumallin kolmijaon mukainen toiminta mahdollistaa kestävä kehityksen kasvatuksen tavoitteiden eli yksilön ja yhteisön ympäristöön kohdistuvan lisääntyvän ymmärryksen ja arvostuksen toteutumisen (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 11).

6.3 Kokemuksellisuus, leikki ja osallisuus oppimisen tapoina oppaassa

Kokemuksellisuus, leikki ja osallisuus ovat oppaan läpi kulkeva punainen lanka.

Kokemuksellisuus, leikki ja osallisuus ovat myös tapoja toimia ja oppia. Tämän opinnäytetyön luvussa 2.2. perustellaan, miksi oppaaseen on valittu juuri nämä kolme oppimisen tapaa. Tässä alaluvussa avataan sitä, kuinka nämä oppimisen tavat näkyvät oppaassa.

Lasten osallisuudelle on oppaassa oma teemaosionsa, jossa tuodaan esille ideoita, joiden avulla voi tukea lasten osallisuuden tukemista (liite 3, s. 4). Esimerkiksi äänestykset retkipaikoista tai yhteisten juhlien suunnittelu ovat keinoja toteuttaa lasten osallisuutta. Oppaassa tuodaan esiin vinkkien lomassa sitä, että osallisuuteen vaikuttaa se, että pystyy ja saa vaikuttaa toiminnallaan (liite 3, s. 4). Yhteiset keskustelut, toisten kuuntelu ja lasten ideoiden toteuttaminen ovat avainasemassa ja nämä mainitaan oppaan johdannossa tärkeinä seikkoina (liite 3, s. 2). Oppaan muissakin teemaosioissa osallisuus näkyy oppimisen tapana esimerkiksi panttipullojen keräämisessä ja palauttamisessa sekä metsässä saduttamisessa, jossa lapset saavat kehitellä itse tarinaa eteenpäin (liite 3, ss. 6, 11).

Leikki on lapselle ominainen tapa oppia (OPH, 2018, s. 38). Sen takia leikki on oppaan toimintaideoissa vahvasti läsnä oppimisen tapana. Omaehtoinen leikki metsässä on mainittu oppaan kahdessa teemassa: Luontoyhteys- sekä Metsät ja niihin liittyvä toiminta -teemojen alla (liite 3, ss. 5, 7). Vapaassa leikissä lapsi luo suhdetta metsään ja oppii siitä asioita. Esimerkiksi motorisia taitoja voi oppia kiipeilyn avulla ja majan rakennuksen avulla toisten huomioimista ja yhteistyötä. Moni tutkimusaiheinenkin idea hyödyntää leikkiä oppimisen tapana: vesileikeissä voi havainnoida ja tutkia, kuinka vesi kulkee tai ei kulje erilaisten rännirakennelmien läpi (liite 3, s. 9). Leikeissä lapsi huomaamattaan jäsentää itseään ja

maailmaa (OPH, 2018, s. 38). Oppaan Metsäretket ja niihin liittyvä toiminta -osioon on kerätty yhteisleikki-ideoita, jotka hyödyntävät leikkiä oppimisen tapana ja mahdollistavat kestäväns kehityksen kasvatuksen jonkin tavoitteen toteutumista osaltaan. Esimerkiksi parikameraleikki (liite 3, s. 7) kehittää yhteistyötaitoja, jotka ovat osa kestäväns kehityksen sosiaalista ulottuvuutta.

Kokemuksellisuus on lapselle luontainen tapa oppia (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 63). Oppaan toimintaideat yhteisestä pihasta huolehtimisesta (liite 3, s. 4) metsäretkillä toteuttaviin aistipolkuihin (liite 3, s. 6) ja itse kerätyistä marjoista leipomiseen (liite 3, s. 10) ovat vahvasti kokemuksellisia. Oppaassa on monipuolisia työtapoja tutkimisesta ja havainnoimisesta askarteluun ja liikuntaan sekä eri aistien käyttämisestä kukkien kasvatukseen, joten kokemuksellisuutta oppimistapana pääsee hyödyntämään lähes poikkeuksetta, valitsi oppaasta mitä tahansa ideoita arjessa toteutettavaksi.

6.4 Kestäväns kehityksen ulottuvuudet oppaassa

Tässä alaluvussa avaan, mitkä osat oppaassa vastaavat minkäkin kestäväns kehityksen ulottuvuuden toteutumiseen oppaassa. Sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus on merkitty oppaaseen yhdeksi teemoista (liite 3, s. 4), mutta oikeastaan etenkin sosiaalinen ulottuvuus on taustalla läsnä kaikessa, mitä kestäväns kehityksen kasvatuksessa ja myös varhaiskasvatuksessa tehdään: siihen lukeutuvat niin vuorovaikutus- ja tunnetaidot, osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemukset kuin yhteistyö ja toisten auttaminenkin. Kestäväns kehityksen sosiaalista ulottuvuutta voisikin pitää tapana toteuttaa kaikkea muuta kestäväns kehityksen kasvatusta. Jo varhaiskasvatuksen itsessään voi käsittää sosiaalisesti kestäväksi kehitykseksi, koska se on osaltaan kestäväns tulevaisuuden turvaamista (Parikka-Nihti, 2011, s. 15). Sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestäväns kehityksen tavoite on poistaa eriarvoisuutta, synnyttää yhteisöllisyyttä ja turvata kaikille mahdollisuus päätöksentekoon (Parikka-Nihti, 2019, s. 23). Tätä tavoitetta tukevat oppaan ideat esimerkiksi lasten kokouksista, muihin, kuten ryhmässä edustettuihin, kulttuureihin tutustumisesta ja ylisukupolvisesta toiminnasta kuten isovanhempien päivästä (liite 3, s. 4). Sosiaalinen ulottuvuus on taustalla läsnä esimerkiksi vapaassa leikissä ja yhteisissä tutkimusprojekteissa vuorovaikutustaitojen opettelun suhteen (liite 3, ss. 4-5.).

Ekologinen ulottuvuus keskittyy luonnonvaroista huolehtimiseen sekä niiden kestäväään käyttöön (Wolff, 2004, s. 24). Varhaiskasvatuksesta puhuttaessa siihen voitaneen laskea myös luonnossa liikkuminen ja luonnosta oppiminen (Parikka-Nihti, 2011, s. 29). Niin kuin sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus, ekologinenkin ulottuvuus linkittyy oppaassa moneen osioon: jotta herää halu huolehtia ympäristöstään, pitää olla myönteisiä tunteita ympäristöään kohtaan. Tätä ajatellen oppaassa on vinkkejä ja toimintaideoita luontoyhteyden tukemiseen (liite 3, s. 5). Luontoyhteyden syntymisen mahdollistamiseksi on olennaista kokea luonto merkitykselliseksi ympäristöksi, ja tämä mahdollistuu viettämällä siellä paljon aikaa. Siksi on perusteltua viedä luontoon hyvin laajasti Vasun mukaista toimintaa, kuten liikuntaleikkejä, matemaattista ajattelua kehittävää toimintaa ja monipuolisesti ilmaisua kehittävää toimintaa kuten piirtämistä, saduttamista ja musiikkia soitettuna luonnosta löytyvillä soittimilla (liite 3, s. 6). Luonnosta oppimista ja siitä huolehtimista on tuotu esille oppaassa monissa toimintavinkeissä, kuten kasvion kasaamisessa, hyönteishotellin rakentamisessa, eläimille ruokakattausten tekemisessä sekä erilaisissa veteen liittyvissä tutkimuksissa (liite 3, ss. 5–6, 8–9). Luonnonvarojen kestävä käyttö näkyy oppaassa muun muassa askarteluideoissa, joissa kannustetaan käyttämään luonnonmateriaaleja (liite 3, s. 8).

Taloudellisesti kestävä kehitys kuluttaa ympäristöä kestävästi: arjen valinnoissa huomioidaan ympäristöystävällisyys. (Wolff, 2004, s. 24) Tämä onnistuu varhaiskasvatuksessa tuomalla käytäntöön arjen kestäviä toimintatapoja, kuten säästävän veden käytön käsiä pestessä, lelujen korjauksen tai yhdessä pihan kausileluista huolehtimisen (liite 3, ss. 9, 11).

Taloudellisesti kestäviä toimintatapoja voidaan luoda varhaiskasvatuksen arkeen esimerkiksi järjestämällä lelunvaihtotori tai käyttämällä askarteluissa kierrätysmateriaaleja (liite 3, s. 11). Kierrätystä voi opetella lasten kanssa arjen tilanteissa tai leikin keinoin. Retkiltä voi kerätä roskia ja pulloja ja roskaamattomuuden tärkeyttä voi havainnollista maatumiskokeen avulla (liite 3, s. 11). Ruokailutilanteet ovat myös oivia tilaisuuksia opetella kestäviä toimintamalleja: otetaan lautaselle hävikin vähentämiseksi vain sen verran ruokaa kuin syödään ja pohditaan, mistä ruoka tulee (liite 3, s. 10). Niin kuin muissakin kestävä kehityksen ulottuvuuksissa, myös taloudellisessa kestävyudessa on tärkeää kasvattajien näyttämä esimerkki arjessa: sen lisäksi, että opetellaan taloudellisesti kestäviä toimintatapoja, arvostetaan sitä, mitä meillä jo on ja pidetään siitä huolta.

7 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyössä huomioin eettisyyden monella tavalla. Tein aineistonhallintasuunnitelman (liite 4), jota tehdessä perehdyin aineiston eettiseen käsittelyyn. Aineiston keräämistä varten hain tutkimusluvan Lahden kaupungilta, koska Erstan päiväkotia on Lahden kaupungin päiväkotia. Päiväkodin kasvattajille ja asiakasperheille lähteneissä kyselylomakkeissa oli mukana saatekirje, jossa kerroin, miksi aineistoa kerätään ja miten sitä käytetään. Saatekirjeessä tähdensin, että kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista ja se tulee täyttää anonymisti. Saatekirjeessä kerroin myös, että kyselylomakkeisiin saadut vastaukset hävitetään Hämeen ammattikorkeakoulun ohjeiden mukaisesti ja että mistä valmis työ lopulta löytyy. Opinnäytetyösopimuksessa sovittiin, että päiväkodin nimi saa olla esillä opinnäytetyössä. Tähän päätökseen vaikutti se, että opinnäytetyön aihe ei ole mitenkään arkaluontoinen.

Objektiivisuutta ajatellen oli eduksi, että opinnäytetyöprosessi oli pitkä: vaikka Erstan päiväkotia olikin harjoittelu- ja työpaikkani silloin, kun prosessi käynnistyi, siitä on jo kolme vuotta. Tämä huomioiden sain päiväkotiin tarvittavaa etäisyyttä, joka on mahdollistanut objektiivisuuden eri tavalla kuin jos olisin ollut koko prosessin ajan päiväkodissa töissä. Koska oma mielenkiinto aiheeseen oli ja on hyvin vahvaa, on se saattanut vaikuttaa objektiivisuuteen. Toisaalta mielenkiinto on auttanut huomioimaan koko kerätyn aineiston ja tekemään oppaasta mahdollisimman laajan huomioiden kaikki kestävän kehityksen ulottuvuudet samoin kuin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitut oppimisen alueet.

Kerätty aineisto on huomioitu mahdollisuuksien mukaan kokonaan: esimerkiksi oppaan kartta lähiympäristön retkikohteista tuli mukaan kyselylomakkeiden vastauksissa ilmenneistä toiveista samoin kuin teemapäivät ja kirjavinkit aiheeseen liittyen. Aineistossa oli myös vastauksia, joiden huomioiminen oppaassa olisi ollut mahdotonta: esimerkiksi toiveina oli koulutus aiheeseen liittyen tai riittävä henkilöstömäärä päiväkodissa. Tältä osin eettisyys kärsi, koska kaikkea aineistoa en kyennyt huomioimaan oppaassa. Toisaalta voi ajatella, että vaikka opas ei annakaan lisäkoulutusta, se antaa kuitenkin lisätietoa aiheesta. Samoin vaikka opas ei lisää henkilöstöresursseja päiväkodissa, se helpottaa arkea kenties ajankäytöllisesti.

Käytin teoriaosiossa lähteenä hyvin paljon Mari Parikka-Nihdin aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, koska häneltä löytyi kattavia perusteoksia aiheesta. Opinnäytetyössä olisi voinut käyttää monipuolisemmin lähteitä, jotta luotettavuus olisi ollut parempi. Käytetyt lähteet on valittu kuitenkin perustellen ja lähdekriittisyyttä käyttäen. Internetlähteitä mukaan valikoidessani arvioin luotettavuutta julkaisijan suhteen. Suurin osa lähteistä on 2000-luvulta. Sitä vanhemmat lähteet ovat valikoituneet mukaan, jotta on saatu esimerkiksi kestävän kehityksen käsitteitä selitettyä auki alkuperäisten määritelmien mukaan.

Saatekirjeissä oli Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista lainaus kestävän kehityksen kasvatuksen sisältöjen avaamiseksi. Lainauksen antama informaatio on saattanut johdatella vastaajia vastaamaan tietyllä tavalla, mutta toisaalta ollut etenkin vanhempien informoinnin kannalta tarpeellinen, että he tietävät tarkemmin, mihin vastaavat. Osallisuuden kokemuksen kannalta on tärkeää, että kyselyyn vastaajat tietävät, mihin vastaavat ja mihin heidän antamaansa tietoa käytetään (Talentia, 2017, s. 16). Oppaan toteutuksessa on huomioitu eettisyys keräämällä aineistoa sen tulevilta käyttäjiltä sekä rakentamalla opas sekä sisällöllisesti että muodoltaan tukemaan osallisuutta.

8 Pohdinta

Opinnäytetyön aihe valikoitui suhteellisen helposti omien arvojen ja mielenkiinnon kohteiden pohjalta. Ympäristön hyväksi toimiminen on ollut arjessani hyvin paljon toimintaani määrittävä tekijä, joten tuntui luonnolliselta perehtyä aiheeseen myös kasvatuksen näkökulmasta. Koska opinnäytetyöprosessini oli poikkeuksellisen pitkä, 3,5 vuotta, onkin ollut äärimmäisen tärkeää, että aihe on omaa sydäntä lähellä: se on auttanut jaksamaan epätoivon hetkien yli.

Opinnäytetyöprosessin pitkä työstämisaika on tuntunut välillä helpottavalta ja välillä kuormittavalta, mutta mukautunut aina kulloisenkin elämänvaiheen mukaan. Suurimman osan opinnäytetyöprosessiin kuluneesta ajasta olen ollut samalla kokopäivätyössä ensin varhaiskasvatuksen hoitajana ja sitten varhaiskasvatuksen opettajana. Vaikka opintojen ja työn yhdistäminen on ollut raskasta ja hidastanut opinnäytetyöprosessia, uskon siitä olleen paljon hyötyä: olen nähnyt, millaiset asiat toimivat käytännössä ja osannut lisätä opinnäytetyön tuotoksena tekemääni oppaaseen asioita, joita en olisi oivaltanut opiskelijana. Päätös valita aiheeksi juuri kestävän kehityksen kasvatusta osoittautuikin hyväksi, koska päästessäni soveltamaan kaikkea omaksumaani teorial tietoa heti käytäntöön, prosessi on ollutkin hedelmällinen ja kestävän kehityksen kasvatuksen toimintatavat ovat sulautuneet osaksi arkea työssäni.

Pitkä tekoaika on mahdollistanut teorial tiedon syvällisen omaksumisen ja sen hyödyntämisen oppaaseen. Teoriaosuus ja opas tukevat toisiaan. Oppaasta on huomattavissa se oivallukseni, että kestävän kehityksen kasvatusta ei ole pelkästään metsäretkiä ja kierrättämistä, vaan mukaan lukeutuvat vahvasti sosiaaliset ja kulttuuriset ulottuvuudet tunnetaitoineen ja omaan sekä muihin kulttuureihin tutustumisineen.

Ennen aineiston saamista ajatuksenani oli käyttää oppaan muodostamisessa kestävän kehityksen ulottuvuuksia ja tehdä vuosikello oppaan sijasta. Valitsin kuitenkin jakoperusteeksi aineistosta erottuvat selkeät teemat, koska samalla ollessaan kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisia, ne toteuttivat vahvasti kasvattajien ja asiakasperheiden osallisuutta. Vuosikellon tekemisestä luovuin ja vaihdoin opasmuotoon ohjaavan opettajani

hyvän huomion ansiosta: oppaan muodossa toteutuu osallisuus jo lähtökohtaisestikin paremmin. Vuosikellossa ajatuksena on toteuttaa toimintavinkkejä sinä kuukautena kuin ne on kirjattu vuosikelloon. Vaikka sitä järjestystä voisikin soveltaa, vuosikellon muoto ei kuitenkaan tue osallisuutta. Oppaassa taas ei ole määritelty edes paperille, milloin mitään tulee tehdä, vaan sen käyttäjä voi poimia oppaasta vinkkejä huomioiden lapsiryhmänsä kulloisetkin mielenkiinnonkohteet. Osallisuus on tärkeä oppimistapa kestävän kehityksen kasvatuksessa, joten on hyvä, että opas tukee sitä.

Tämän opinnäytetyön teoriaosiossa kerrotaan, kuinka Vasunkin mukaan lapselle ominaisia tapoja oppia ovat osallisuus, kokemuksellisuus ja leikki. Nämä oppimistavat tukevat kestävän kehityksen kasvatuksen tavoitetta eli ympäristöön arvostavasti suhtautumista, koska kestävän kehityksen kasvatuksen toimintatapoja ovat esimerkiksi Palmerin puumallin mukaan ympäristössä oppiminen, ympäristöstä oppiminen ja ympäristön puolesta toimiminen. Siksi nämä oppimistavat ovat oppaan punainen lanka ja jokainen toimintavinkki toteuttaa ainakin yhtä näistä oppimisen tavoista.

Tavoitteenani oli luoda tilaajapäiväkodille työkalu, joka helpottaa kestävän kehityksen kasvatuksen toiminnan suunnittelua sekä kehittää kestävän kehityksen kasvatuksen toimintaa. Mielestäni onnistuin tässä tavoitteessa. Oppaan myötä aihe on helpommin lähestyttävä ja oppaasta on nähtävissä, että lopulta todella suuri osa varhaiskasvatuksesta itseasiassa onkin jo valmiiksi kestävän kehityksen kasvatuksen mukaista. Tämä on varmaankin helpottava tieto niille, jotka kokevat aiheen haastavana. Mielestäni opas on selkeä ja siitä on sujuvasti nähtävissä eri teemat, mikä helpottaa toiminnan suunnittelua. Helppokäyttöisyydellä on suuri merkitys oppaan juurtumisella päiväkodin arkeen. Sen on myös tärkeää olla päiväkodilla helposti kasvattajien saatavilla, että se ei unohdu arjessa. Opasta voisi jatkossa kehittää esimerkiksi lisäämällä sinne lisää toimintavinkkejä, joita kasvattajat, lapset sekä vanhemmat keksivät. Sinne voisi lisätä myös projekti-ideoita oppaan aiheisiin liittyen. Opas soveltuu Erstan päiväkodin lisäksi myös muiden päiväkotien käyttöön sovellettavaksi lukuun ottamatta lähiympäristön retkeilyvinkkejä.

Tilaajalta saamani palautteen mukaan opas on toimiva työväline Erstan päiväkodin kestävän kehityksen kasvatuksen toiminnan suunnitteluun. Tilaaja ajattelee oppaan toimivan myös

keskustelun herättäjän kasvattajien keskuudessa. Tätä tavoittelin erityisesti johdannon suhteen: näin kokeneempienkin ja aiheeseen vihkiytyneiden kasvattajien on mahdollista oivaltaa kenties jotakin uutta tai nähdä jokin asia uudesta näkökulmasta. Tilaaja kiitteli palautteessaan lähialueiden retkikohteista kertovaa karttaa ja uskoi sen olevan hyödyllinen uusille työntekijöille.

Oma, henkilökohtainen tavoitteeni oli saada itselleni ideoita työhön ja ymmärtää, kuinka monialaista kestävän kehityksen kasvatus varhaiskasvatuksessa voikaan olla. Lähdin tekemään opinnäytetyötä yksinkertaisella ajatuksella oppaan tekemisestä.

Opinnäytetyöprosessin laajuus yllätti ja ajatukseni prosessista monipuolistuivat: sain hyvin paljon ymmärrystä aiheesta ja tietoperustani on laajentunut. Sitä mukaa, kun olen tehnyt opasta, olen perustellut itselleni kaikkia valintojani sekä päätöksiäni. Se prosessi auttoi minua omaksumaan teorian niinkin syvällisesti kuin tavakseni tehdä varhaiskasvatuksen opettajan työtä.

Lopuksi tilaajan palautteen ja kokemuksieni pohjalta voin sanoa, että oppaalle oli Erstan päiväkodilla tarvetta ja toiminnan suunnittelun helpottamiseksi lisäksi se lisää tietoutta kestävän kehityksen kasvatuksesta. Opinnäytetyö ja sen tuotoksena tehty opas edistävät kestävän kehityksen mukaista varhaiskasvatusta.

Lähteet

- 4V-hanke. (2010). *Kaikki mukaan! Lasten osallisuus päiväkodissa*. 4V-hanke – Välitä, Vaikuta, Viihdy, Voi hyvin. Haettu 23.3.2020 osoitteesta https://www.kierratyskeskus.fi/files/4216/osallisuuskalvot_pk_pieni.pdf
- Ahola, J. & Riihinen, R. (2014). *Vuosikellon kehittäminen ympäristökasvatuksen toteuttamisen välineeksi*. [Opinnäytetyö, Laurea Ammattikorkeakoulu]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201604104106>
- Ahonen, L. (2018). *Vasun käyttöopas*. PS-Kustannus.
- Airaksinen, T. (2009). *Toiminnallisen opinnäytetyön kirjoittaminen*. Slideshare. Haettu 25.11.2020 osoitteesta <https://www.slideshare.net/TiinaMariatta/toiminnallinen-opinnytety-tekstin>
- Cantell, H. & Koskinen, S. 2004. Ympäristökasvatuksen tavoitteita ja sisältöjä. Teoksessa H. Cantell (toim.) *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. PS-Kustannus, ss. 60–79.
- Condit, S. (1995). Luontomatkailu. Teoksessa S. Ojanen & H. Rikkinen (toim.) *Opettaja ympäristökasvattajana*. WSOY, ss. 110–116.
- Finto. (n.d.). *KEKO – Kestävän kehityksen kasvatuksen ontologia*. Suomalainen asiasanasto- ja ontologiapalvelu. Haettu 27.3.2020 osoitteesta <https://finto.fi/keko/fi/page/p42>
- Helenius, A. & Lummelahti, L. (2014). *Leikin käsikirja*. PS-Kustannus.
- Hukkanen, V. (15.3.2020). Katso lukijoiden 100 ilmastotekoa – professorin mukaan niillä on merkitystä, koska 66 prosenttia ilmastopäästöistä syntyy kotitalouksissa. *Yle*. Haettu 27.3.2020 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-11253133>
- Huttunen, S. (2022). *Mukaelma Palmerin puumallista* [kuva].
- Kanerva, A. (22.2.2020). Ruusut puskevat nuppuja helmikuussa, ja se tuntuu väärältä – Ajattelempa, että tunteilla ei tehdä hyviä päätöksiä, mutta ehkä ratkaisu

ilmastonmuutokseen on rakkaudessa. *Helsingin Sanomat*. Haettu 27.3.2020 osoitteesta
<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006414733.html>

Laaksonen, H. (2014). *Ympäristökasvatus osana varhaiskasvatusta – Päiväkotikiertokasvatusopas*. [Opinnäytetyö, Turun Ammattikorkeakoulu].
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201405259806>

Lehto, M. & Rantanen, E. (2011). *Ryteiköstä lasten leikkipaikaksi – Luontokasvatuksen monipuolistaminen päiväkodissa*. [Opinnäytetyö, Hämeen ammattikorkeakoulu].
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2011111614615>

Lipponen, L. (2017). Tutkiva oppiminen varhaispedagogiikassa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. PS-Kustannus, ss. 29–36.

Luomi, A., Paananen, J., Viberg, K. & Virta, L. (2010). *KEKE päiväkodissa – kestävän kehityksen opas*. Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy. 4V-hanke – Välitä, Vaikuta, Viihdy, Voi hyvin. Haettu 28.3.2020 osoitteesta
https://www.kierratyskeskus.fi/files/4679/Keke_paivakodissa.pdf

Manninen, J., Burman, A., Koivunen, A., Kuittinen, E., Luukannel, S., Passi, S. & Särkkä H. (2007). *Oppimista tukevat ympäristöt – Johdatus oppimisympäristöajatteluun*. Opetushallitus.

Manninen, L. & Verkka, K. (2004). Suunnittelu ja arviointi ympäristökasvatuksessa. Teoksessa H. Cantell (toim.) *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. PS-Kustannus, ss. 82–112.

Nikkinen, I. (1999.) *Metsämörri*. Kustantaja Sarmala Oy.

Nordström, H. (2004). Kasvatusta yhteisen ympäristön puolesta. Teoksessa H. Cantell (toim.) *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. PS-Kustannus, ss. 136–143.

Nykänen, A-S. (9.2.2020). Oikeus toivoon. *Helsingin Sanomat*. Haettu 27.3.2020 osoitteesta
<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000006399822.html>

OPH. (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Määräykset ja ohjeet 2018: 3a. Opetushallitus. Haettu 13.3.2019 osoitteesta

https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf

OPH. (n.d.). *Varhaiskasvatus*. Haettu 13.3.2019 osoitteesta

https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus

Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. (2014). *Iloa ja ihmettelyä – ympäristökasvatus varhaislapsuudessa*. PS-Kustannus.

Parikka-Nihti, M. (2011). *Pieniä puroja – kasvua kohti kestävä kehitystä*. Lasten Keskus.

Raittila, R. (2017). Ympäristökasvatus on lasten toimintaa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. PS-Kustannus, ss. 210–220.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2009). *Menetelmäopetuksen tietovaranto, KvaliMOTV*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu 25.11.2020 osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/fi/tietoarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf>

Suomela, L. & Tani, S. (2004). Ympäristön kolme ulottuvuutta. Teoksessa H. Cantell (toim.) *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. PS-Kustannus, ss. 45–57.

Talentia. (2017). *Arki, arvot ja etiikka – Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet*. Haettu 30.4.2022 osoitteesta https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf

Toivonen, J. (4.3.2020). EU esittää historiallista ilmastolakia, jota kiitetään tärkeäksi ja haukutaan lepuksi – EU sitoutuisi olemaan ilmastoneutraali vuonna 2050. *Yle*. Haettu 27.3.2020 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-11239977>

Turja, L. (2017). Tiedekasvatus ja lapsen tutkiva toiminta. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. PS-Kustannus, ss. 179–195.

Unicef. (n.d.). *Lapsen oikeuksien sopimus – koko teksti*. Haettu 28.4.2022 osoitteesta <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Valli, R. (2015). Paperinen kyselylomake. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. PS-Kustannus, ss. 84–108.

Vihreä Lippu. (n.d.). *Mikä Vihreä Lippu?* Haettu 16.5.2022 osoitteesta

<https://vihrealippu.fi/vihrealippu/>

Viinikka, J. (2019). *Ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa liikunnan avulla*. [Opinnäytetyö,

Seinäjoen Ammattikorkeakoulu]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019120424672>

Vilkka, H. & Airaksinen, T. (2003). *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Tammi.

Watts, A. (2013). *Outdoor Learning through the seasons – An essential guide for the early years*. Routledge.

Willamo, R. (2004). Luonto ja ei-luonto. Teoksessa H. Cantell (toim.) *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. PS-Kustannus, ss. 32–36.

Wolff, L-A. (2004). *Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään*.

Teoksessa H. Cantell (toim.) *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. PS-Kustannus, ss. 18–29.

Yhteinen tulevaisuutemme. (1988). Ulkoasiainministeriö ja ympäristöministeriö.

Yle. (n.d.). *Ilmastonmuutos*. Haettu 27.3.2020 osoitteesta <https://yle.fi/aihe/termi/yle/18-189>

Liite 1: Kyselylomake Erstan päiväkodin varhaiskasvattajille kestävän kehityksen kasvatuksen toteuttamisesta

Hei!

Olen viimeisen vuoden sosionomiopiskelija Hämeen ammattikorkeakoulusta ja teen osana opinnäytetyötäni Erstan päiväkodille kestävän kehityksen kasvatuksen vuosikellon toiminnan suunnittelun tueksi. Teidän, kasvattajien, on tärkeää myös päästä vaikuttamaan vuosikellon kokoamiseen, jotta siitä tulee mahdollisimman toimiva apuväline työhönne. Haluan kysyä teiltä vinkkejä, mielipiteitä ja ajatuksia aiheeseen liittyen. Kyselyyn osallistuminen on vapaaehtoista. Opinnäytetyöstä ilmenee päiväkodin nimi ja opinnäytetyö julkaistaan Theseuksessa (theseus.fi). Kyselyn vastaukset hävitetään kouluni ohjeiden mukaisesti vuoden kuluttua opinnäytetyön valmistumisesta. Voit täyttää kyselyn nimettömästi.

Palauta tämä päiväkodin Kestävä kehitys -tiimille viimeistään 12.3.2021.

Kiitos paljon, jos vastaat!

Ystävällisin terveisin,

Suvi Huttunen

suvi.huttunen@student.hamk.fi

Mitä varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (eli vasu) sanoo asiasta?

”Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.”

(OPH, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018, s. 46-47)

1. Tähän voit kirjata kaikki vinkit lähiympäristöön liittyen. Esimerkiksi metsät ja muut lähiympäristön paikat, joista ryhmäsi pitää tai joissa käytte. Voit myös kirjoittaa, mitä lähiympäristön paikoissa voisi tehdä aiheeseen liittyen.

2. Tässä voit mainita vuodenajan lisäksi myös kuukauden, jonka aikana ehdottamasi toiminta on tarkoitettu toteutettavaksi. Mitä aiheeseen liittyviä toimintavinkkejä, -ideoita tai -toiveita sinulla on

a) keväälle?

b) kesälle?

c) syksyille?

d) talvelle?

3. Millaisia vinkkejä kaipaisit aiheeseen liittyen? Millaisia haasteita mahdollisesti koet kestävän kehityksen kasvatuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa?

4. Vapaa sana (voit jatkaa lomakkeen taakse):

Lapsiryhmältä kysyttävät kysymykset: Mikä on kivaa metsässä? Miten suojellaan ympäristöä? Miten säästetään luontoa?

Liite 2: Kyselylomake Erstan päiväkodin vanhemmille odotuksista varhaiskasvatuksessa toteutettavan kestävä kehityksen kasvatuksen suhteen

Hei!

Olen viimeisen vuoden sosionomiopiskelija Hämeen ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötä yhteistyössä Erstan päiväkodin kanssa. Tehtäväni on kehittää päiväkodille toiminnan suunnittelun tueksi kestävä kehityksen kasvatuksen vuosisuunnitelma. Asiakkaiden eli teidän, perheiden, on myös tärkeää päästä vaikuttamaan varhaiskasvatuksen toimintaan, joten haluan kysyä teiltä vinkkejä, mielipiteitä ja ajatuksia aiheeseen liittyen. Kyselyyn osallistuminen on vapaaehtoista. Opinnäytetyöstä ilmenee päiväkodin nimi ja opinnäytetyö julkaistaan Theseuksessa (theseus.fi). Kyselyn vastaukset hävitetään kouluni ohjeiden mukaisesti vuoden kuluttua opinnäytetyön valmistumisesta. Voit täyttää kyselyn nimettömästi.

Palauta tämä takaisin lapsesi varhaiskasvatusryhmään viimeistään 12.3.2021. Kiitos paljon, jos vastaat!

Ystävällisin terveisin,

Suvi Huttunen

Mitä varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (eli vasu) sanoo asiasta?

”Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnis-tamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.”

(OPH, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018, s. 46-47)

1. Tähän voit kirjata kaikki vinkit lähiympäristöön liittyen. Esimerkiksi metsät ja muut lähiympäristön paikat, joista lapsesi pitää tai joissa pitäisit lapsesi käyvän varhaiskasvatusryhmänsä kanssa. Voit myös kirjoittaa, mitä lähiympäristön paikoissa voisi tehdä aiheeseen liittyen.

2. Mitä aiheeseen liittyviä toimintavinkkejä tai -toiveita sinulla on

a) keväälle?

b) kesälle?

c) syksylle?

d) talvelle?

3. Mitä toivot, että lapsesi oppisi ympäristöstä ja kestävästä kehityksestä? Miten käsittelette ympäristöasioita kotona?

4. Miten toivot asiaa käsiteltävän varhaiskasvatuksessa?

5. Vapaa sana (voit jatkaa lomakkeen taakse):

Liite 3: Kestävän kehityksen kasvatuksen opas Erstan päiväkodille

KESTÄVÄN KEHITYKSEN KASVATUKSEN OPAS

Työkalu ympäristö- ja kestävän kehityksen kasvatuksen
toiminnan suunnittelun ja ideoinnin tueksi

ERSTAN PÄIVÄKOTI

Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena tehnyt Suvi Huttunen, HAMK, 2022

JOHDANTO

Pitelet käsissäsi Erstan päiväkodille suunnittelemaani kestävän kehityksen kasvatuksen opasta. Oppaan sisältöön on kerätty kyselylomakkeilla henkilöstön ja asiakaskunnan ideoita sekä muualta löydettyjä toimintavinkkejä. Opas jakautuu kymmeneen osioon perustuen kyselylomakkeiden vastauksiin.

Kestävälle kehitykselle on määritelty kolme ulottuvuutta: ekologinen, sosiaalinen ja kulttuurinen sekä taloudellinen. Ekologinen ulottuvuus keskittyy luonnonvaroista huolehtimiseen sekä niiden kestäväan käyttöön. Taloudellisesti kestävä kehitys kuluttaa ympäristöä kestävästi: arjen valinnoissa huomioidaan ympäristöystävällisyys. (Wolff, 2004, s. 24) Sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävän kehityksen tavoite on poistaa eriarvoisuutta, synnyttää yhteisöllisyyttä ja turvata kaikille mahdollisuus päätöksentekoon. (Parikka-Nihti, 2019, s. 23) Varhaiskasvatuksessa tiedostetaan nämä kestävän kehityksen ulottuvuudet ja toimitaan niiden periaatteiden mukaisesti (OPH, 2018, s. 21).

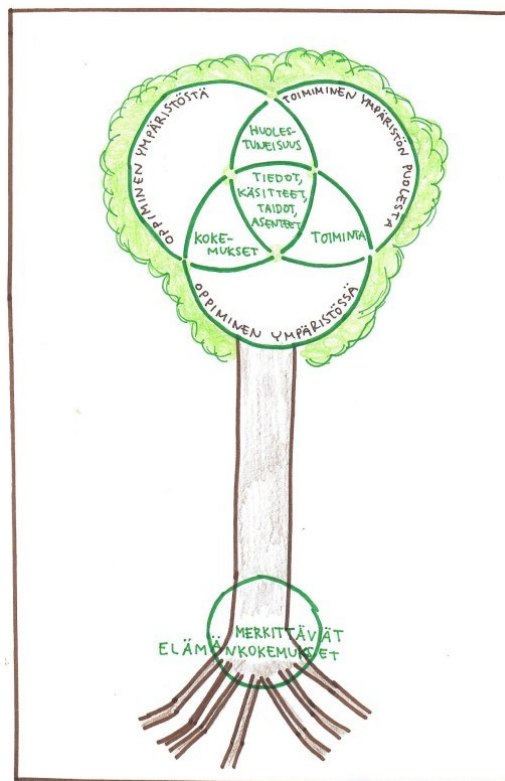
Kestävän kehityksen ulottuvuudet limittyvät monin tavoin toistensa kanssa (Parikka-Nihti, 2011, s. 22). Esimerkiksi sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus on läsnä taustalla kaikessa kestävän kehityksen kasvatuksen (kuten myös laajemmin koko varhaiskasvatuksen) toiminnassa esimerkiksi osallisuuden sekä vuorovaikutus- ja tunnetaitojen kautta. Sillä, miten me aikuiset kohtaamme lapset ja ympäristön, on suurensuuri merkitys siihen, kuinka lapset oppivat kohtelevaan toisiaan ja ympäristöään.

Kestävän kehityksen kasvatuksen ja ympäristökasvatuksen tavoitteena on lisätä yksilön ja yhteisön ymmärrystä ja arvostusta ympäristöstään (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 11). Oppaan perustana on käytetty kestävän kehityksen ulottuvuuksien lisäksi Palmerin puumallia (kuva 1). Palmerin puumallia hyödyntämällä kestävän kehityksen kasvatuksen tavoitteiden on mahdollista toteutua. Puumallin osa-alueet oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä ja toimiminen ympäristön puolesta tukevat myönteisen luontosuhteen syntymistä.

”Mitä lapsi oppii arvostamaan ja rakastamaan pienenä, sitä hän ei halua aikuisenakaan tuhota.” (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 68)

Kannustan käyttämään opasta luovasti: ei vain pienryhmätoiminnan ja ohjattujen tuokioiden suunnittelussa, vaan myös herättelemään omia ajatuksia ja tuomaan kestävän kehityksen aiheet keskustelunkin tasolla ryhmiin: heittäytykää, ihmetelkää, tutkikaa ja pohtikaa yhdessä! Lapsilta nousee usein keskustelujen ja havaintojen myötä omia ideoita ja mielenkiinnon kohteita, joita on hedelmällistä lähteä yhdessä jalostamaan vaikkapa tutkimusprojekteiksi. Läpi oppaan oppimistapoina kulkevat osallisuus, leikki ja kokemuksellisuus, joista kestävän kehityksen kasvatus ponnistaa seuraavalla sivulla olevassa kuvassakin (kuva 2).

Antoisia hetkiä kestävän kehityksen kasvatuksen parissa!

Kuva 1. Mukaella Palmerin puumallista (Huttunen, 2022).

Kuva 2. Kestävän kehityksen kasvatuksen oppaan oppimistavat (Huttunen, 2021).

LASTEN OSALLISUUS sekä SOSIAALINEN JA KULTTUURINEN ULOTTUVUUS

Lasten kokoukset ryhmän yhteisistä säännöistä, ajankohtaisista ja mietityttävistä asioista

Äänestykset: esim. mihin mennään retkelle, mitä lauletaan, teemat/projektien aiheet

Projektit/teemat/tutkimukset lasten mielenkiinnon kohteista

Kokemus, että pystyy ja saa vaikuttaa toiminnallaan

Toisista välittäminen, toisten huomiointi

Avunanto

Yhteistyö ja yhteisöllisyys

Tunnetaidot

Aikuisten esimerkki kaikessa tärkeä!

Vuorovaikutustaidot

Tutustutaan vuodenkierron juhliin ja osallistetaan lapsia juhlien suunnitteluun:

sadonkorjuujuhla, joulujuhla, isänpäivä, äitienpäivä, laskiainen... Jos ryhmässä on joku muu uskonto edustettuna, voi myös pohtia, tutustaanko sen juhlaperinteisiin.

Oman kulttuurin tuntemus (lähiympäristöön tutustuminen, vuodenajan juhlat)

Muihin kulttuureihin (esimerkiksi ryhmässä edustettuihin) tutustuminen

Ylisukupolvinen toiminta (isovanhempien päivä, hoivakotivierailut)

Vanhempien osallisuus

Päiväkodin pihasta huolehtiminen ympäri vuoden: käytetään leluja vastuullisesti ja siivotaan käytön jälkeen, pidetään piha siistinä, mahdollisen kasvimaan/viljelylaatikoiden jokaiseen vuodenaikaan kuuluvat työt

Pihan haravointi osana yhteisestä pihasta huolehtimisesta

Kausilelujen vaihto ja huolto osana yhteisestä pihasta huolehtimisesta

Lumityöt osana yhteisestä pihasta huolehtimisesta

LUONTOYHTEYDEN TUKEMINEN

Läheisen suhteen luominen luontoon

Luonnossa olon tekeminen nautittavaksi

Ns. oma eli tuttu metsä/metsät, joissa retkeillään: metsille voi myös äänestää nimet

Eväsretket

Metsäretkillä: vapaa leikki

Jokamiehen oikeuksien läpikäynti: ikätason mukaan arjen pedagogiikkaa pienissä hetkissä tai esimerkiksi luontopolun kaltainen suoritettava passi

Luonnon siistinä pitäminen

Luonnon ja elävän arvostaminen

Retkipäiväkirja (dokumentoidaan mitä on tehty ja käydään dokumentoituja asioita yhdessä läpi)

Lintujen talvihuokinnan aloitus: tärkeää jatkaa koko talven!

Yhdessä ihmettely ja tutkiminen

Eläimille pesiä ja kattauksia metsäretkillä maasta löytyvistä materiaaleista

Kasvattakaa tammi -projekti: istuttakaa pihaan merkitylle paikalle tammenterhoja ja nostakaa ne keväällä hellästi ruukkuihin jatkamaan kasvua (Yle, 2014).

Kukkien tai syötävien kasvien kasvatusta: päiväkodin pihalle voi perustaa yhteisen kukkapenkin pörriäisten iloksi, kasvimaan tai lapset voivat viedä esikasvatetut kukat kotiin (Kurtio & Kurki, 1999, s. 34-35). Kukat ja kasvit voi esikasvattaa ryhmätilojen ikkunalaudoilla.

RETKET ja niihin liittyvä toiminta

Ryhmän yhteinen tai lasten omat retkipäiväkirjat: valokuvia, havaintoja, sää, retkikohde, piirtäminen, kenties retkiltä löytyneitä aarteita. Retkidokumentoinnista voi pitää kauden lopuksi näyttelykin! (Kurttio & Kurki, 1999, s. 52)

Saduttaminen metsässä: mielikuvitusta herättelemään voi ottaa mukaan materiaalia, esimerkiksi eläinhahmoja (Mäkivaara & Sarviaho, 1999, s. 24-28).

Luonnossa piirtäminen: piirrä, mitä näet

Luonto-orkesteri: etsitään luonnosta soittimiksi sopivaa materiaali ja kokeillaan, millaisia erilaisia ääniä luonnossa saa aikaiseksi, esitellään orkesterin äänet toisille. (Honkonen & Karvonen, 1995, s. 47)

Luontopolku: voi sisältää tietokysymyksiä, keräilytehtäviä, eri aistein havainnointia, eläytymistehtäviä, liikunnallisia rasteja, ikätason mukaisesti. (Honkonen & Karvonen, 1995, s. 56-71)

Aistirata metsässä: Luontopolun omaisesti metsään voi valmistella aistiradan: kenkälaatikkoon tunnusteltavaa, filmipurkkeihin/kangaspusseihin haisteltavaa, esimerkiksi mustikoita voi maistella sokkona, luonnonääniä kuuntelu pötkötellen sammalella, suurennuslaseilla voi katsella erilaisia materiaaleja ja etsiä jotakin kaunista, vihreää... (Honkonen & Karvonen, 1995, s. 44)

Aistiretket metsään: Tämän voi toteuttaa joka vuodenaikana ja verrata havaintoja aiempiin: miltä metsässä näyttää, kuulostaa, tuoksuu, tuntuu, kenties maistuu?

Luonnon värit -kaari: voi tehdä joko metsässä suoraan maahan tilapäistaideteokseksi tai kerätä materiaalia ja mennä sisälle sommittelemaan esimerkiksi pahville liimaten syksyn värit tummasta vaaleaan (Mäkivaara & Sarviaho, 1999, s. 123-124).

Värien etsintä: etsitään metsästä värikorttien avulla tai maahan asetetuille värillisille liinoille niiden mukaisia värejä (leikin yhteydessä voi havainnollistaa eläinten suojaväritystä ja sen merkitystä suojaautumisessa). (Honkonen & Karvonen, 1995, s. 18)

Kasvio puiden lehdistä, kukista ja muista kasveista: ikätason mukaan voi lisätä haastetta ja laajuutta. (Warwick & Morgan, 2016, s. 10-11)

Sienet: tutustutaan havainnoiden, eri medioiden ja askartelun avulla sieniin (esimerkiksi, mitkä ovat syöntikelpoisia ja mitkä myrkyllisiä)

Metsäretkillä voi rakentaa maassa olevasta materiaalista eläimille talvipesiä ja ruokakattauksia

Metsäretkillä: vapaa leikki

Metsässä parikameraleikki: toinen pareista on leikisti kamera ja toinen kuvaaja. Kuvaajaa leikkivä kuljettaa silmät kiinni pitävää pariaan kiinnostavien kohteiden luo ja ”ottaa kuvia” eli pyytää paria aukaisemaan hetkeksi silmät, jolloin kuvauskohde tallentuu kameraa esittävän parin toimesta. Voidaan vaihtaa rooleja ja leikin lopuksi purkaa, että mitä kohteita valokuvattiin, miltä tuntui toimia kamerana, entä kuvaajana. (Mäkivaara & Sarviaho, 1999, s. 71)

Kim-leikki luonnossa: Liinalle asetellaan erilaisia luonnosta löytyviä asioita (määrä ikätason mukaan). Asiat nimetään yhdessä ja sen jälkeen leikin vetäjä poistaa leikkijöiden näkemättä yhden asian, minkä jälkeen leikkijät yrittävät arvata poistetun esineen. (Honkonen & Karvonen, 1995, s. 52)

Burr-leikki luonnossa: Liinalle asetellaan erilaisia luonnosta löytyviä asioita ja ne nimetään yhdessä. Päätetään, kuka leikkijöistä on arvaaja ja hän poistuu sivummaksi. Muut leikkijät valitsevat, mikä asioista on BURR ja arvaaja palaa selvittämään tätä. Hän kyselee ”onko se käpy” ja toiset vastaavat: ”se ei ole käpy”. Näin jatketaan, kunnes BURRiksi nimetty asia osuu kohdalle ja tällöin leikkijät huutavat ”BURRRR!” ja lähtevät juoksemaan yhdessä sovitulle paikalle, esim. tietyn puun luo. Siitä leikkijästä, jonka arvaaja saa kiinni, tulee uusi arvaaja. (Honkonen & Karvonen, 1995, s. 52-53)

Liikuntaleikit metsässä: esimerkiksi puuhippa, karhu nukkuu, palloleikit

Koivu-kuusi-kataja-leikki: Leikissä ryhmän tehtävä on juosta luontokohteisiin (esimerkiksi koivu, kuusi, kataja, kivi...) leikin vetäjän käskyjen mukaan. Leikissä voidaan valita joko tietty kivi tai kaikki kivet rajatulla alueella. Tunnetumpi versio samasta leikistä on maa-meri-laiva. (Honkonen & Karvonen, 1995, s. 30)

Matojen etsiminen metsässä (leikki): leikataan lankakerästä pätkiä madoiksi ja piilotetaan sovitulle alueelle: matoäidiltä on matolapset hukassa! Leikkiin voi yhdistää matematiikkaa laskemalla löydettyjä matolapsia, vertailemalla matolapsien pituuksia... (Honkonen & Karvonen, 1995, s. 18)

Matemaattinen näkökulma metsässä ikätason mukaan: havainnointi, asioiden nimeäminen, erilaisuuden huomaaminen, luokittelu, vertaaminen, lajittelu, laskeminen (”hae 4 keppiä, 2 kiveä, jne.”).

UUODENAIKASEURANTA ja ELÄINTEN UUODENAJAT

Vuodenajoista keskustelu ryhmässä pitkin vuotta: piireillä, siirtymätilanteissa, ruokaillessa, retkeillessä – havaintoja ja pohdintaa

Säähavainnot, lämpömittarien askartelu: Lämpömittaria voi käyttää myös säänmukaisen vaatetuksen valinnassa

Luonnonmateriaaliaskartelut: pihlajanmarjat, joista voi tehdä esim. korut (Tuomaala & Myyryläinen, 2002, s. 93). Luonnonmateriaaliaskartelut vuoden ajan mukaan: se tuo esille myös luonnon kiertokulkua. Materiaalina toimivat muun muassa kivet, kävyt, kepit, pajunkissat, kukat, syksyn lehdet.

Erilaiset vuodenaikabingot ja -bongaukset, joiden avulla on hauska havainnoida kulloisenkin vuodenaajan alkamisen merkkejä.

Luonnon vuodenkierto: millä tavalla luonto muuttuu eri vuodenaikoina, miksi, miten luonto valmistautuu kevääseen ja niin edelleen.

Adoptoidaan metsätilkku: merkitään tutusta retkimetsästä esim. nauhoin pieni tilkku tai puu, jonka vuoden kiertoa havainnoidaan ja kenties valokuvataan pitkin vuotta. Valokuvien avulla voi seurata, kuinka tilkku muuttuu vuodenaikojen mukaan.

Muuttolintujen havainnointi, tunnistaminen, nimeäminen, dokumentointi. Lintuhavaintoja varten voi askarrella kiikarit vessapaperirullista (Runesson & Bergman, 2019, s. 10).

Lintujen talviruokinnan aloitus: tärkeää jatkaa koko talven!

Linnunlaulu: havainnointia, tunnistamista, nimeämistä, pohtimista, mitkä linnut alkavat ensimmäisinä laulaa.

Linnunpönttö: nikkaroiakaa linnunpönttö. Päiväkodin pihapuuhan voi kiinnittää pöntön ja seurata sen asukkaiden elämää.

Lintuihin tutustuminen: tunnistaminen, nimeäminen, dokumentointi, tiedonkeruu, askartelu. Voi tuoda esille myös sitä näkökulmaa, että muualla maailmassa on myös erilaisia lintuja (esimerkiksi sademetsissä)

Hyönteisten tutkiminen: havainnointi, tiedonhaku, valokuvaus, piirtäminen, värityskuvat
Hyönteishotellin rakentaminen suojaksi pihamaan pölyttäjille

VESI JA SEN ERI OLOMUODOT

Käsienpesuun käytetyn veden mittaus: Laitetaan lavuaariin tulppa ja mitataan kahdella eri tavalla käsienpesuveden kulutusta: ensimmäisellä kerralla annetaan hanaa valua kovalla koko pesun, myös saippuoinnin ajan ja toisella kerralla annetaan veden valua hitaammin ja sammutetaan hana saippuoinnin ajaksi. Vertaillaan määriä ja keskustellaan tuloksista. (Sivistys Vantaa, 2016, s. 7)

Vedentie Päijänteestä hanaan -liikuntarata: Tehdään rata, jolla lapset liikkuvat veden lailla putkissa, puhdistuksessa ja pumppaamoissa (Sivistys Vantaa, 2016, s. 7).

Vettä ulos pakkasella -tutkimus: havainnointi kaikilla aisteilla, muutosten huomioiminen, keskustelu. Jäätynneen veden voi viedä takaisin sisälle ja jälleen havainnoida, mitä sitten tapahtuu.

Lunta sisälle -tutkimus: havainnointia, miksi lumi sulaa sisällä, mitä jää jäljelle lumen sulaessa?

Jäädyttäminen: jääpaloista voi tehdä värillisiä timantteja esimerkiksi elintarvikevärejä käyttämällä, ämpäreiden avulla voi jäädyttää lyhtyjä, ilmapalloihin vettä jäädyttämällä voi tehdä puuhun koristeita (rautalanka tulee laittaa jäädytysvaiheessa mukaan ripustusnaruksi). (Schofield & Danks, 2012, s. 114)

Lumihiutaleiden tutkimista luupeilla: lumihiutaleita voi myös valokuvata, piirtää, maalata, askarrella.

Lumirakennelmat: lumiukot, lumilyhdyt, veistokset, lumilinnat; näihin voi sisällyttää oppimista yhteistyöstä (Mäkivaara & Sarviaho, 1999, s. 81-82).

Lumen maalaus: lapset voivat maalata rakentamiaan linnoja, veistoksia jne. Maalien on hyvä olla ympäristöystävällisiä. (Runesson & Bergman, 2019, s. 7)

Vesileikit päiväkodin pihassa: rakennelkaa muovipulloista ym. materiaalista rännirakennelmia, joita pitkin voi valuttaa vettä.

Veneitä (vaikkapa niitä itse tehtyjä) voi uittaa päiväkodin pihalla altaassa tai lähteä järven rantaan.

RUOKA

Tutustutaan eri aistein marjoihin metsässä ja päiväkodin pihassa: marjoja voi myös kerätä ja pakastaa talven leipomuksia varten.

Ravintoketjupeli: askarrellaan pelikortit, joissa on kuvia ravintoketjun eri osista (esim. kukka – perhonen – lintu). Peliä voi soveltaa ikätason mukaan monenlaiseksi: jakaa kortit ja pohtia yhdessä, millaisia ketjuja syntyy, muodostaa pidempiä ravintoketjuja tai pelata muistipelin tapaisesti, peliin voi myös ottaa mukaan ravintoketjun hajottajat. (Honkonen & Karvonen, 1995, s. 55)

Mistä ruoka tulee-pohdintoja voi käydä lasten kanssa arkisissa tilanteissa, kuten piireillä tai ruokailutilanteissa. Apuna voi käyttää Neuvokas perhe -sivustolta löytyviä julisteita esimerkiksi Kalan reitti kaislikosta lautaselle tai Mistä banaanit tulevat (julisteisiin löytyy linkit tämän oppaan lähdeluettelosta).

Viljelylaatikkoprojekti: Päiväkodin pihalle voi perustaa oman kasvimaan tai syötäviä kasveja voi kasvattaa myös sisällä ikkunalaudoilla. Tämä projekti havainnollistaa lapsille, mistä ruoka tulee.

Ruokahävikki: opetellaan ottamaan ruokaa sen verran, mitä syödään (opetellaan ottamaan itse, jotta oman nälän ja annoskoon tunnistaminen kehittyvät). Ruuan arvostusta voi lisätä tutkimusmatka päiväkodin keittiöön (Neuvokas perhe, 2020b).

Ruokamuistot: isovanhempia tai vanhempia voi haastatella heidän ruokamuistoistaan. Lapset voivat päiväkodissa keksiä yhdessä kysymyksiä. Haastatteluvastausten johdattelmana ryhmässä voidaan keskustella, mitä eroa isovanhempien ja vanhempien lapsuusaikojen ruokakulttuurissa on eroa nykyhetkeen verrattuna. (Neuvokas perhe, 2020c, 2020d) Vastaukset tuovat näkyväksi ruokakulttuurien muutosta.

Ruokatavat maailmalla: edellisen idean lisäksi myös eri maiden ruokatapoihin ja -kulttuuriin tutustuminen laajentaa lasten näkemyksiä eri tavoista syödä (Neuvokas Perhe, 2020a).

TAVARAT

Kierrätysmateriaaliaskartelut:

Materiaalina voi käyttää kaikkea kodeista tuotua ja päiväkodissa kertynyttä jätettä, joka on turvallista lasten käsitellä.

Paperia voi kokeilla tehdä itse (Warwick & Morgan, 2016, s. 58-59) ja esimerkiksi vessapaperirullista voi askarrella kiikarit lintuhavaintojen tekemiseen. Viinipullonkorkeista voi rakentaa esimerkiksi veneen (Tuomaala & Myyryläinen, 2002, s. 50). Joulu- ja muut juhloristeet syntyvät myös kierrätysmateriaaleista kätevästi.

Kausilelujen vaihto ja huolto osana yhteisestä pihasta huolehtimista

Tavaroiden korjaus: käydään läpi ryhmän leluja, onko rikkimenneitä, joita voi korjata. Lapset voivat tuoda myös kotoa korjattavaksi kirjan tai lelun.

Päiväkodissa lapset opettelevat siivoamaan jälkensä ja viemään roskat roskakoriin.

Kierrätys ja lajittelu: järjestetään ryhmän tiloihin kierrätyspiste ja opetellaan lajittelemaan ryhmässä syntyvät jätteet oikein – lajitteluun voi tutustua myös erilaisin leikin keinoin: voidaan esimerkiksi leikkiä roskien keräämistä sisätiloissa pestyillä materiaaleilla ja lajitella niitä oikeisiin astioihin.

Roskien kerääminen retkillä

Panttipullojen keräys retkillä

Kaupan lajittelupiste: Ryhmä voi palauttaa Solinan lajittelupisteelle esimerkiksi retkiltä löytämänsä jätteet

Kirpputorit: ryhmän palauttamista pulloista saadut rahat voi käyttää kirpputoriretkellä ja ostaa esim. kirjan tai lelun ryhmään.

Lelujen kierrätystapahtuma, vaihtotori: suunnitelkaa ja toteuttakaa yhdessä lasten kanssa

Maatumiskoe: haudataan merkittyyn paikkaan eri materiaaleja ja keväällä katsotaan, mitkä niistä ovat maatuneet ja kuinka paljon.

Kompostointi: Päiväkodin pihalle voi hankkia tai perustaa oman kompostin.

TEEMAPÄIVÄT JA -VIIKOT

EKOLOGINEN ULOTTUVUUS:

Valtakunnallinen sienipäivä, 30.8.
Suomen luonnon päivä, elokuun viimeinen lauantai
Puunhalausviikko, elokuun viimeinen viikko
Eläinten viikko, lokakuun alkupuolella
Maailman avaruuden viikko, lokakuun alkupuolella

Pihabongaus, tammikuun viimeinen viikonloppu
Maailman luontopäivä, 3.3.
Maailman metsäpäivä, 21.3.
Maailman vesipäivä, 22.3.
Kansainvälinen Äiti Maan päivä, 22.4.
Maailman muuttolintujen päivä, toukokuun toinen lauantai

Maailmanlaajuinen ulkoluokkapäivä, toukokuun loppupuolella
Suomen lasten metsäretkipäivä, toukokuun puolivälissä
Maailman mehiläispäivä, 20.5.
Kansainvälinen luonnon monimuotoisuuden päivä, 22.5.
Maailman ympäristöpäivä, 5.6.
Maailman merien päivä, 8.6.

TALOUDELLINEN ULOTTUVUUS:

Kansainvälinen päivä puhtaan ilman puolesta, 7.9.
Valtakunnallinen hävikkiviikko, syyskuun alkupuolella
Nollapäästöpäivä, 21.9.
Autoton päivä, 22.9.
Lihaton lokakuu
Energian säästöviikko, lokakuun alkupuolella
Maailman ruokapäivä, 16.10.

Älä osta mitään -päivä, marraskuun loppupuolella
Euroopan jätteen vähentämisen viikko, marraskuun loppupuolella
Vegaanihaaste
Lainan päivä, 8.2.

Earth Hour, maaliskuun lopulla
Maailman luovuuden ja innovaation päivä, 21.4.
Pyöräilyviikko, toukokuun puolivälissä
Euroopan tuulivoimapäivä / Maailman tuulipäivä, 15.6.

SOSIAALINEN JA KULTTUURINEN ULOTTUVUUS:

Kansainvälinen hyväntekeväisyyden päivä, 5.9.
 Isovanhempien päivä, 12.9.
 Kansainvälinen demokratian päivä, 15.9.
 Kansainvälinen rauhan päivä, 21.9.
 YK:n päivä, 24.10.
 Svenska dagen, 6.11.
 Lasten oikeuksien päivä, 20.11.
 Vapaaehtoisten päivä, 4.12.
 Maailman pistekirjoituspäivä, 4.1.

Uutisten viikko, helmikuun ensimmäinen viikko
 Uskontojen ja katsomusten yhteisymmärryksen viikko, helmikuun ensimmäinen viikko
 Saamelaiden kansallispäivä, 6.2.
 112-päivä, 11.2.
 Viittomakielen päivä, 12.2.
 Ystävän päivä, 14.2.
 Kansainvälinen äidinkielen päivä, 21.2.
 Kalevalan päivä, 28.2.

Minna Canthin päivä, tasa-arvon päivä, 19.3.
 Rasismin vastainen päivä, 21.3.
 Leikkipäivä, keväisin, päivämäärä vaihtuva
 Kansainvälinen Punaisen Ristin päivä, 8.5.
 Eurooppa-päivä, 9.5.
 Maailman perhepäivä, 15.5.
 Maailman kulttuurien monimuotoisuuden ja kehityksen päivä, 21.5.
 Kansainvälinen esteettömyyspäivä, 23.5.

KIRJAVINKIT

Satuja:

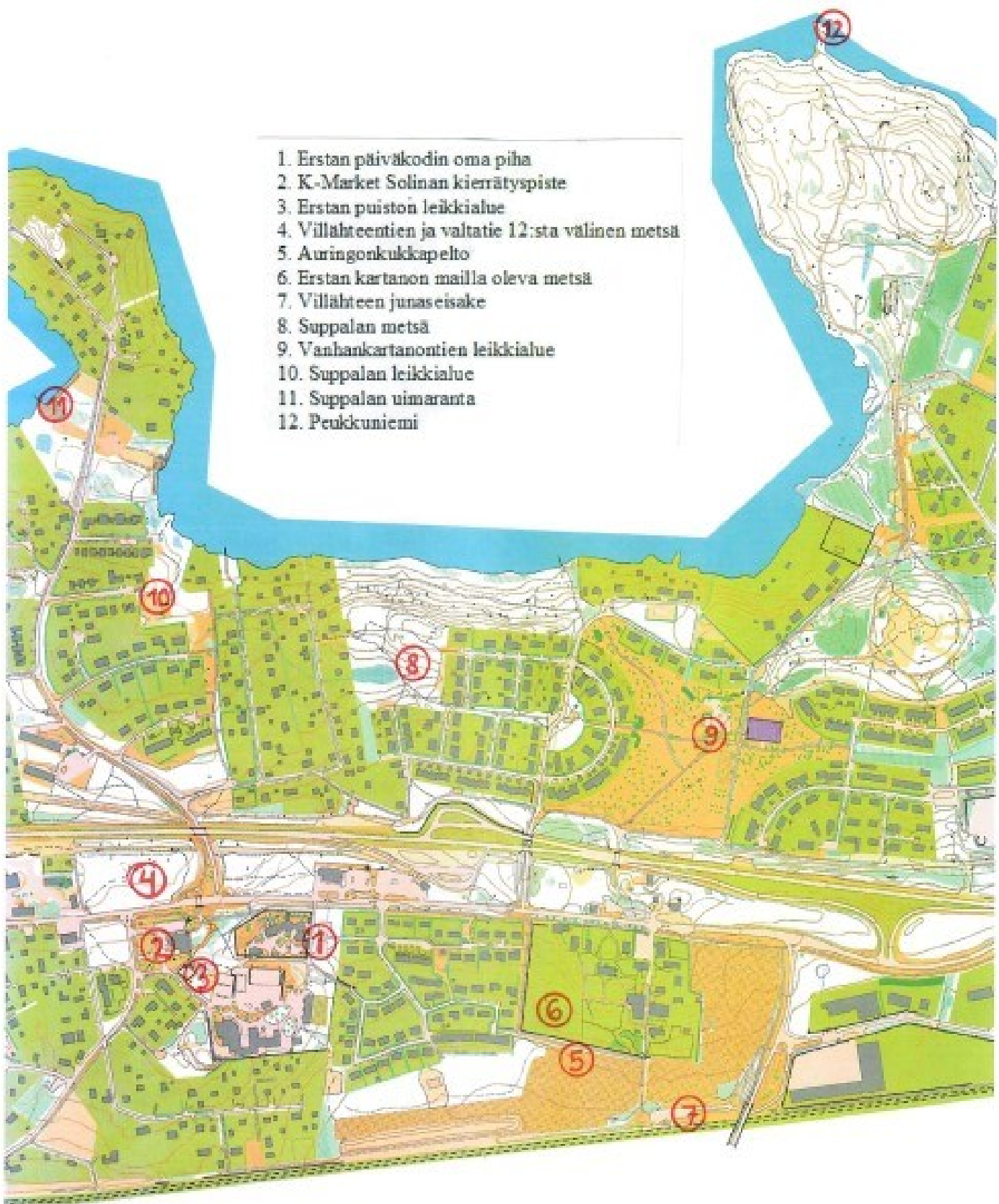
Hilppa Hömötiainen (Seija Helander)
 Pikkis ja talvensiemenet (Katja Lahti)
 Jääkarhujen matka (Tuula Pere)
 Luontopartio pelastaa eläimiä (Grethe Rottböhl)
 Kotimetsän paras kirja – Von Harmajan hiiriperhe suojelee luontoa (Irja Nikkinen)
 Sata siementä, jotka lensivät pois (Isabel Minhos Martins)
 Ella ja kaverit hiilijalanjäljillä (Timo Parviainen)
 Meren maha on kipeä (Pirjo Havia)
 Ihme ilmat! – Miksi ilmasto muuttuu (Laura Ertimo)
 Rohkea tyttö ja jättiläiset (Zoe Tucker)
 Ällistyttäviä ystävyksiä kasvien ja eläinten maailmassa (Emilia Dziubak)

Tietokirjoja:

Lasten Luontokirja – Opas Suomen luontoon (Viljami Ovaskainen)
 Sukella mereen – Ui syvälle pinnan alle! (Timothy Knapman)
 1000 asiaa luonnosta (Hannah Watson)
 Miksi kukat tuoksuvat? – Kysymyksiä ja vastauksia luonnosta (suom. Heli Venhola)
 100 asiaa maapallosta (Jerome Martin)
 Hemulin kasvio (Päivi Kaataja)
 Lapsen oma metsäkirja (Titta Kuisma)

Muut:

Metsänväen vuodenajat (Tony Wolf)
 Miina ja Manu luonto-oppaina (Tuula Puranen)
 Muumipeikon retket (Katariina Heilala)
 Roskat pois! – Kurkista ja kierrätä (Alex Frith)
 Mistä tavarat tulevat? (O. Ruzicka)
 Opi miten kaikki toimii (O. Ruzicka)
 Elämää puutarhassa – yli 30 hauskaa ja helppoa, kohta kohdalta ohjeistettua toimintaa
 luontoystävällisen puutarhan luomiseksi (Martyn Cox)
 Lapsen oma vihreä kirja (Christina Goodings)
 Suomen luonto tutuksi lorutellen – 130 kuvitusta ja lorua maan, veden ja ilman
 asukkaista (Essi Rikama)
 Tämä vai tuo – Metsäretki (Eppu Nuotio)
 Tämä vai tuo – Toripäivä (Eppu Nuotio)

KARTTA LÄHIMETSISTÄ JA MUISTA RETKIPAIKOISTA

Kuva 3. Retkeilykohteita Erstan päiväkodin ympäristössä (Nastolan Terä ry, 2022).

LÄHTEET

- Honkonen, L. & Karvonen, P. (1995). *Halataan puuta – luonto- ja liikuntaleikkejä*. Kirjayhtymä Oy.
- Huttunen, S. (2021). *Kestävän kehityksen kasvatuksen oppaan oppimistavat* [kuva].
- Huttunen, S. (2022). *Mukaelma Palmerin puumallista* [kuva].
- Kurtio, T. & Kurki, O. (1999). *Varhaiskasvattajan ympäristöopas*. Työväen Sivistysliitto.
- Mäkivaara, M. & Sarviaho, M. (1999). *Kivi, paperi ja sakset – ympäristö- ja taidekasvatusta yhteistoiminnallisilla keinoilla*. Kirjayhtymä Oy.
- Nastolan Terä ry. (2022). *Retkeilykohteita Erstan päiväkodin ympäristössä*. Retkikohteet merkinnyt opinnäytetyön tekijä, kartta Nastolan Terä ry:ltä ja on nimeltään Villähteen sprinttikartta. [kartta].
- Neuvokas Perhe. (2020a). *Ruokatavat maailmalla*. Lähdetään mielikuvitusmatkaan maailmalla ja tutustutaan eri maiden ruokatapoihin! Haettu 24.9.2021 osoitteesta <https://neuvokasperhe.fi/ammattilaiset/ideakortti/ruokatavat-maailmalla/>
- Neuvokas Perhe. (2020b). *Tutkimusmatka päiväkodin keittiöön*. Tutustuminen keittiön toimintaan ja henkilökuntaan tekee näkyväksi ammattilaisten työtä ja opettaa lapsia myös arvostamaan ruokaa. Haettu 21.9.2021 osoitteesta <https://neuvokasperhe.fi/ammattilaiset/ideakortti/tutkimusmatka-paivakodin-keittioon/>
- Neuvokas Perhe. (2020c). *Isovanhempien ruokahaastattelu*. Lapsille isovanhempien lapsuusaikaiset asiat ja ruokamuistot ovat kiehtovaa kuultavaa. Haettu 24.9.2021 osoitteesta <https://neuvokasperhe.fi/ammattilaiset/ideakortti/isovanhempien-ruokahaastattelu/>
- Neuvokas Perhe. (2020d). *Vanhempien ruokahaastattelu*. Lapsille vanhempien lapsuusaikaiset asiat ja ruokamuistot ovat kiehtovaa kuultavaa. Haettu 24.9.2021 osoitteesta <https://neuvokasperhe.fi/ammattilaiset/ideakortti/vanhempien-ruokahaastattelu/>
- OPH. (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Määräykset ja ohjeet 2018: 3a. Opetushallitus. Haettu 4.11.2021 osoitteesta https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf
- Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. (2014). *Iloa ja ihmettelyä – ympäristökasvatus varhaislapsuudessa*. PS-Kustannus.
- Parikka-Nihti, M. (2011). *Pieniä puroja – kasvua kohti kestävää kehitystä*. Lasten Keskus.
- Runesson, K. & Bergman, E. (2019). *Villin luonnon puuhakirja*. (M. Lamminpää, känt.) Calazo Förlag. Alkuperäisteos julkaistu 2019.

Schofield, J. & Danks, F. (2013). *Villin sään kirja – tekemistä sateeseen, tuuleen ja tuiskuun*. (M. Tonteri, känt.). Lasten keskus. Alkuperäisteos julkaistu 2012.

Sivistys Vantaa. (2016). *Vesiteemaisiä ympäristökasvatuksen toimintaideoita*. Koottu lukuvuoden 2015-2016 Meidän vesi Ekoteko-kilpailun teoista. Haettu 4.11.2021 osoitteesta https://sivistysvantaa.fi/material/attachments/6A7odpfzG/vesitekoja_ekotekokilpailu.pdf

Tuomaala, T. & Myyryläinen, M. (2002). *Luonto tutuksi – vinkkejä vanhemmille*. Sarmala Oy / Rakennusalan Kustantajat RAK.

Warwick, K. & Morgan, P. (2018). *Mitä ihmettä! Puut*. (M. Vaismaa, känt.). Lasten keskus. Alkuperäisteos julkaistu 2016.

Wolff, L.-A. (2004). Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa H. Cantell (toim.) *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. PS-Kustannus, s. 18–29.

Yle. (2014). *Tammi ei paljoa vaadi – terho itää vaikka kasvimaalla*. Haettu 5.5.2021 osoitteesta <http://yle.fi/uutiset/3-7538103>

NEUVOKAS PERHE -SIVUSTON MISTÄ RUOKA TULEE -AIHEISET JULISTEET

<https://neuvokasperhe.fi/ammattilaiset/ideakortti/kalan-reitti-tarina-kuvat-ja-julisteet/>

<https://neuvokasperhe.fi/ammattilaiset/ideakortti/kananmunan-reitti-kuvat-ja-julisteet/>

<https://neuvokasperhe.fi/ammattilaiset/ideakortti/lihan-reitti-kuvat-ja-julisteet/>

<https://neuvokasperhe.fi/ammattilaiset/ideakortti/maidon-reitti-tarina-kuvat-ja-julisteet/>

<https://neuvokasperhe.fi/ammattilaiset/ideakortti/mista-banaanit-tulevat/>

<https://neuvokasperhe.fi/ammattilaiset/ideakortti/viljan-reitti-tarina-kuvat-ja-julisteet/>

TEEMAPÄIVIEN JA -VIIKKOJEN LÄHTEET

Helmet. (2017). *Lainan päivä kirjastoissa*. Haettu 4.11.2021 osoitteesta [https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Uutispalat/Lainan_paiva_kirjastoissa\(123982\)](https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Uutispalat/Lainan_paiva_kirjastoissa(123982))

Leikkipäivä. (n.d.). *Mikä on leikkipäivä?* Haettu 4.11.2021 osoitteesta <https://leikkipaiva.fi/mika-on-leikkipaiva/>

Mediakasvatus – Uutismedian liitto. (n.d.) *Uutisten viikko*. Haettu 4.11.2021 osoitteesta <https://www.uutismediakasvatus.fi/uutistenviikko/>

Päivyri.fi (n.d.). *Kalevalan päivä, suomalaisen kulttuurin päivä, 28.2*. Haettu 4.11.2021 osoitteesta <https://www.paivyri.fi/info/liputuspaiva/kalevalan-paiva-suomalaisen-kulttuurin-paiva/>

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. (n.d.). *Järjestöjen teemapäiviä*. Haettu 5.5.2021 osoitteesta <https://www.soste.fi/jarjestojen-teemapaivat/>

Toivoa ja toimintaa. (2020). *Kestävän kehityksen juhlapäiväkalenteri*. Haettu 5.5.2021 osoitteesta <https://toivoajatoimintaa.fi/kestavan-kehityksen-juhlapaivakalenteri/>

Yhdistyneet Kansakunnat, YK:n alueellinen tiedotuskeskus. (n.d.). *YK:n tapahtumakalenteri*. Haettu 5.5.2021 osoitteesta <https://unric.org/fi/ykn-tapahtumakalenteri/>

Liite 4: Aineistohallintasuunnitelma

Suvi Huttunen

Hämeen ammattikorkeakoulu

Sosionomikoulutus

Opinnäytetyön nimi: Opas kestävän kehityksen kasvatuksen tueksi

Opinnäytetyön tekijä: Suvi Huttunen

AINEISTON HANKINNAN MENETELMÄT JA AINEISTON MUOTO

Aineisto kerätään tilaajapäiväkodin kasvattajahenkilöstöltä ja asiakasperheiden vanhemmilta. Aineisto kerätään paperisilla kyselylomakkeilla. Analysoitava aineisto on tekstimuodossa eikä sisällä henkilötietoja tai arkaluonteisia henkilötietoja.

AINEISTOJEN SÄILYTYS OPINNÄYTETYÖPROSESSIN AIKANA

Aineisto säilytetään opinnäytetyöprosessin ajan opinnäytetyön tekijän kotona lukollisessa laatikossa ja ainoastaan opinnäytetyön tekijä käsittelee aineistoa.

AINEISTOJEN KÄSITTELY OPINNÄYTETYÖN VALMISTUTTUA

Kerättyä aineistoa käytetään vain tässä opinnäytetyössä. Aineisto tuhoetaan noudattaen HAMKin ohjeita 1 vuoden kuluttua opinnäytetyön hyväksymispäivästä.